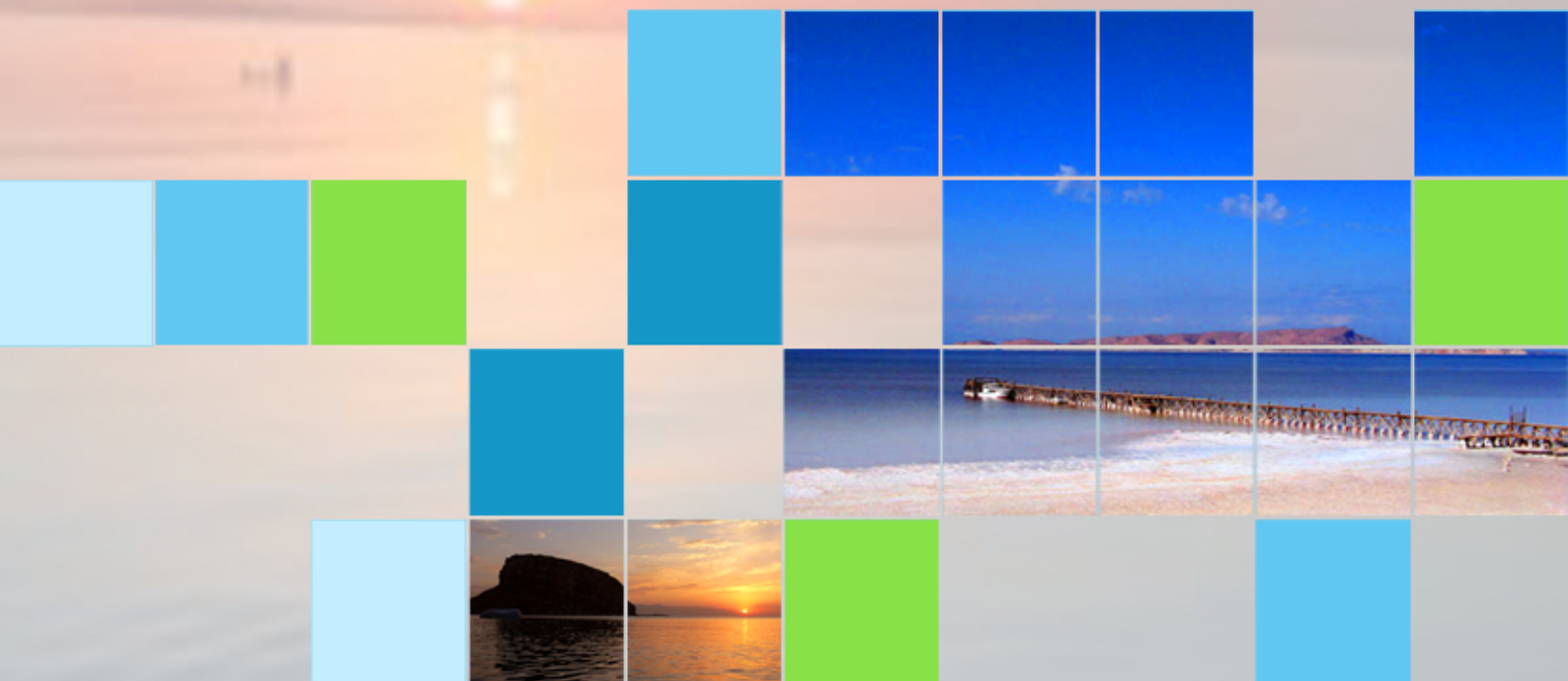

گزارش وضعیت دریاچه ارومیه و خلاصه اهم اقدامات انجام شده برنامه مدیریت جامع حوضه آبخیز دریاچه ارومیه

Lake Urmia Basin Situation Report and Measures Applied Based on Lake Urmia Basin Integrated Management Plan

«طرح حفاظت از تالاب های ایران»

مرداد ۱۳۹۱

سازمان حفاظت محیط زیست

فهرست

۱. ویژگی‌های دریاچه ارومیه ۱
۲. روند تغییرات تراز آب دریاچه ۲
۳. خلاصه اقدامات انجام شده جهت مدیریت و احیاء دریاچه ارومیه ۳
 - ۳.۱. تشکیل ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه ۶
۴. اهم نتایج برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات انجام شده ۹
۵. مهمترین چالش‌ها ۱۳
۶. اقدامات و گام‌های آتی ۱۵
 - پیوست ۱- طرح پیشنهادی مجلس با موضوع «حفاظت و مدیریت تالابهای کشور با تاکید بر دریاچه ارومیه» ۱۷
 - پیوست ۲- فرایند اقدامات و پیگیری‌های مرتبط با موضوع «طرح پیشنهادی حفاظت و مدیریت تالاب‌های کشور با تاکید بر دریاچه ارومیه» ۲۴
 - پیوست ۳- فهرست طرح‌های اجرایی ارگانهای مرتبط در راستای تأمین حقابه زیست محیطی دریاچه ارومیه و اجرای برنامه جامع مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه ۲۶
 - پیوست ۴- اقدامات انجام شده سازمان حفاظت محیط زیست در راستای اجرای طرحهای اولویت‌دار مصوب ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه ۳۰
 - پیوست ۵- پروژه‌های در حال پیگیری جهت احیاء بخشهایی از دریاچه ارومیه و تنوع زیستی آن از محل اعتبارات جزء ث بند ۲ قانون بودجه سال ۱۳۹۰ ۳۲

۱. ویژگی‌های دریاچه ارومیه

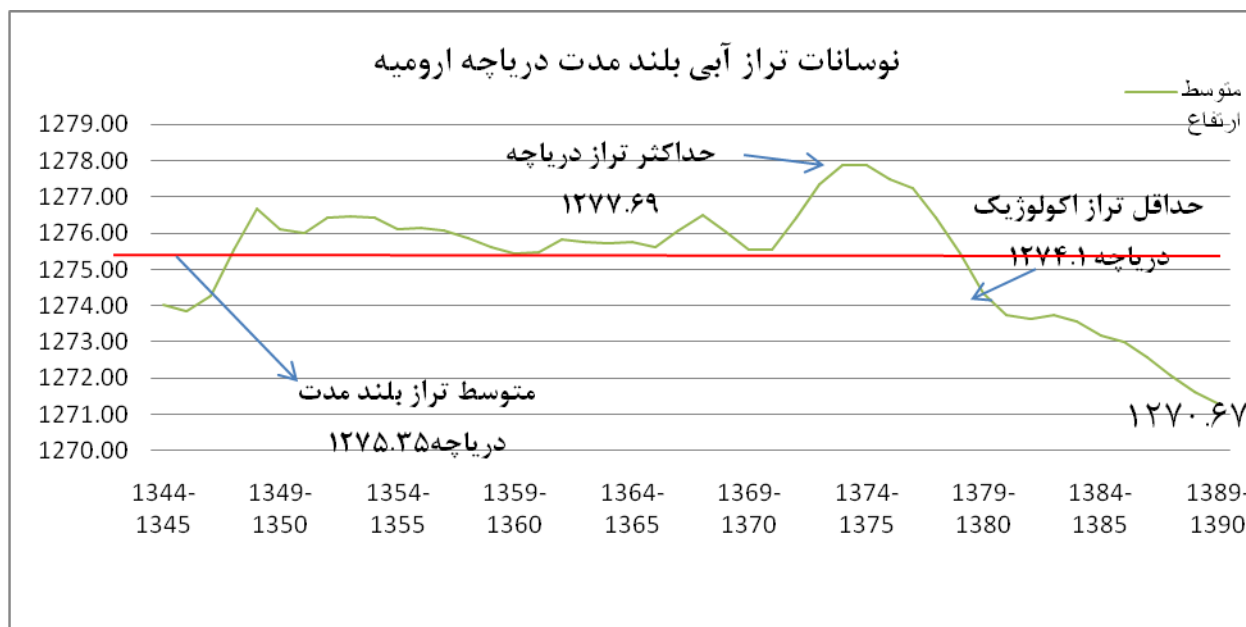
دریاچه ارومیه بعنوان یکی از مهمترین اکوسیستم‌های تالابی کشور از عناوین مختلف حفاظتی از قبیل پارک ملی، ذخیره‌گاه زیست‌کره و تالاب بین‌المللی رامسر سایت برخوردار است. دریاچه ارومیه از لحاظ شوری بعد از بحرالمیت دومین تالاب آب شور جهان است و از لحاظ وسعت نیز ششمین تالاب بزرگ آب شور جهان محسوب می‌گردد. این اکوسیستم تالابی دارای عناوین مختلف حفاظتی ملی و بین‌المللی است. در کشور دارای بالاترین عنوان حفاظتی (پارک ملی) می‌باشد و در کنوانسیون رامسر بعنوان تالاب بین‌المللی به ثبت رسیده و در یونسکو نیز بعنوان یکی از ذخیره‌گاه‌های زیست‌کره ثبت شده است. وسعت این دریاچه متناسب با میزان آب موجود در آن متفاوت بوده و بین ۵۰۰۰ تا ۵۷۰۰ کیلومتر مربع در نوسان بوده‌است که البته در سالهای کم آبی از این میزان نیز کمتر شده و در حال حاضر به کمتر از ۲۷۰۰ کیلومتر مربع رسیده است. حوضه بیش از ۵۱۰۰۰ کیلومتر مربع وسعت دارد و بین سه استان آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان مشترک است. البته مدیریت پارک ملی دریاچه ارومیه جهت حفظ یکپارچگی مدیریتی با اداره کل حفاظت محیط‌زیست آذربایجان غربی می‌باشد.

این اکوسیستم آبی دارای ارزشهای تنوع زیستی زیادی است. در بخش آبی این اکوسیستم به دلیل شوری زیاد گونه‌های محدودی وجود دارند که شامل حدود ۸ گونه جلبک و یک گونه سخت‌پوست با نام آرتمیا است. اما این اکوسیستم به گونه‌ای است که دارای ۱۰۲ جزیره و همچنین بیش از ۱۵ تالاب آب شیرین در بخشهای حاشیه‌ای می‌باشد که این موضوع اهمیتهای تنوع زیستی این تالاب را افزایش می‌دهد. در این اکوسیستم جمعا ۱۷۷ گونه گیاهی وجود دارد و حیات جانوری آن شامل ۲۳ گونه پستاندار، ۱۱۵ گونه پرنده می‌باشد.

۲. روند تغییرات تراز آب دریاچه

با توجه به شرایط اقلیمی منطقه میزان پتانسیل آبی حوضه آبخیز دریاچه ارومیه حدود ۶۸۰۰ میلیون مترمکعب است که از طریق ۱۹ رودخانه به سمت دریاچه جاری می‌شوند. تراز آبی مصوب دریاچه ارومیه در قانون ۱۲۷۷.۱ متر از سطح دریاهای آزاد است در حالیکه متوسط تراز آبی دریاچه ارومیه در بلند مدت ۱۲۷۵.۳۵ متر بوده و حداکثر تراز آبی دریاچه ارومیه نیز که در سال ۱۳۷۸ اتفاق افتاده معادل ۱۲۷۷.۶۹ متر بوده است. تراز آبی دریاچه ارومیه در بلند مدت تغییرات مختلفی داشته ولی این تغییرات معمولا به صورت نوسانات برگشتی بوده است در حالیکه طی بیش از یک دهه گذشته متأسفانه به دلیل خشکسالی در حوضه و همچنین بهره‌برداریهای موجود، سطح آب این دریاچه به صورت نسبتا مستمری

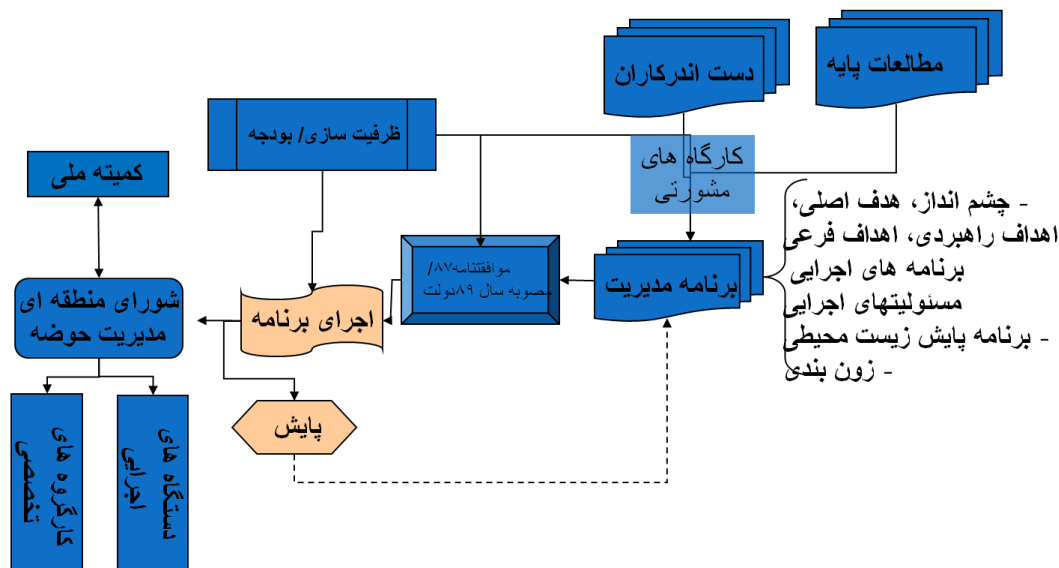
کاهش پیدا کرده است. در حال حاضر تراز آبی دریاچه ارومیه ۱۲۷۰.۶۷ متر است که بیش از ۴.۵ متر کمتر از متوسط و بیش از ۳ متر کمتر از حداقل تراز آبی اکولوژیک آن می‌باشد. از سوی دیگر براساس مطالعات انجام شده که به تصویب نیز رسیده است حداقل تراز اکولوژیک آب دریاچه ارومیه که شرایط زیست‌محیطی لازم برای بقاء اکوسیستم دریاچه را در بلند مدت تامین می‌کند ۱۲۷۴.۱ است که برای تامین آن نیاز آبی دریاچه سالانه ۳۱۰۰ میلیون متر مکعب است. وضعیت نوسانات تراز آبی دریاچه ارومیه در نمودار ذیل نمایش داده شده است.

نمودار روند تغییرات تراز آبی دریاچه ارومیه

۳. خلاصه اقدامات انجام شده جهت مدیریت و احیاء دریاچه ارومیه

با توجه به شرایط حاد محیط‌زیست دریاچه ارومیه، سازمان حفاظت محیط‌زیست در قالب طرح حفاظت از تالابهای ایران با همکاری دستگاه‌های مختلف دولتی در سطح ملی و استانی واقع در حوضه آبخیز دریاچه (آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان) در راستای تحقق بند الف ماده ۶۷ قانون برنامه چهارم توسعه کشور نسبت به تدوین برنامه مدیریت جامع دریاچه ارومیه با رویکرد مدیریت زیست‌بومی اقدام نموده است. این برنامه طی یک فرایند فرابخشی و مشارکتی در مقیاس حوضه آبخیز و با در نظر گرفتن دیدگاه‌های دستگاه‌های مختلف و ملاحظات زیست-محیطی تدوین گردید و در مهرماه سال ۱۳۸۷ در قالب یک موافقتنامه بین ریاست سازمان حفاظت محیط‌زیست و وزرای نیرو و جهاد کشاورزی و استانداران آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان تصویب شد و پس از آن نیز در فروردین ماه سال ۱۳۸۹ به تصویب هیئت وزیران رسید. نمودار ذیل خلاصه فرایند تدوین و تصویب برنامه مدیریت جامع دریاچه ارومیه را نشان می‌دهد.

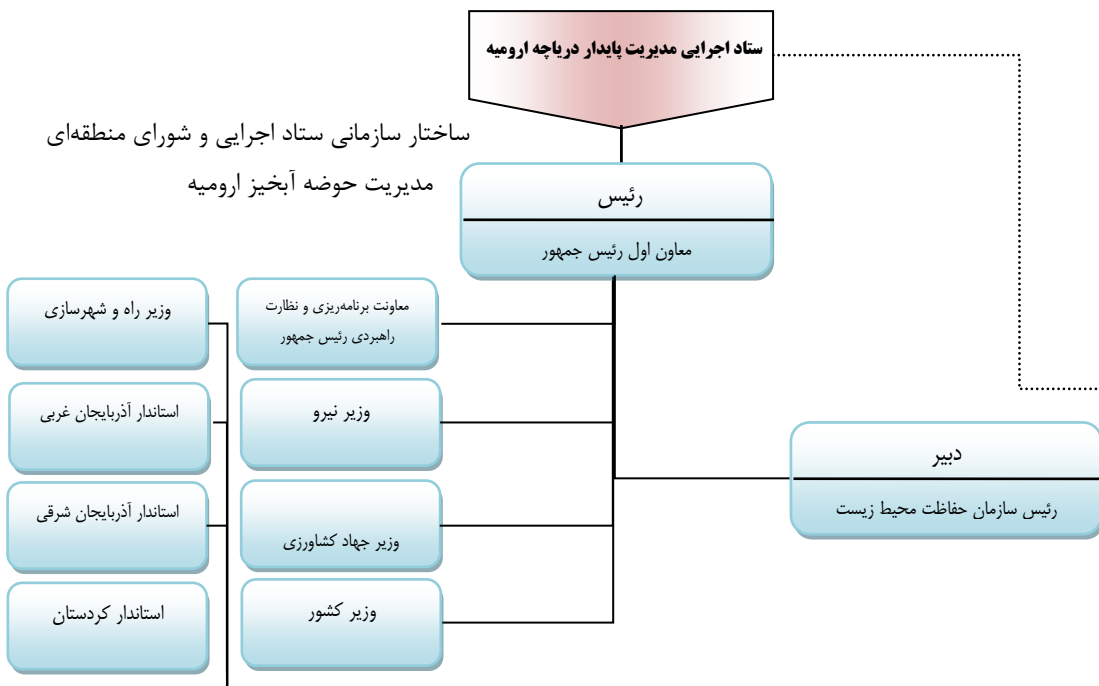

(فرایند تصویب برنامه جامع مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه)

برنامه های مدیریت زیست بومی در مقیاس حوضه آبخیز تدوین می گردند و مدیریت کلیه منابع پایه مرتبط با تالاب را دربر می گیرند. بالطبع ابعاد حوضه آبخیز دریاچه ارومیه و واقع شدن سه استان آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان در این حوضه پیچیدگی های تدوین برنامه را افزایش داده است. در این راستا با توجه به اهمیت و شرایط اکولوژیک خاص و بحرانی دریاچه ارومیه و تشدید شرایط وخیم آن، تدوین برنامه مدیریت دریاچه پس از انجام مطالعات پایه با همکاری نهادهای ذیربط در سطوح ستادی و سه استان واقع در حوضه، سازمانهای غیردولتی و جوامع محلی و با استفاده از تجربیات موفق بین المللی و با رویکرد مشارکتی و برگزاری کارگاه های مختلف با حضور ذی نفعان و کسب نظرات کلیه دست اندرکاران ملی و استانی و برگزاری جلسات کارشناسی کمیته تخصصی و با اعمال نظرات شورای عالی آب و سایر مراجع ذیربط صورت پذیرفته است. با توجه به شرایط دریاچه ارومیه و محدودیتهای منابع آبی، بحث مدیریت آب این دریاچه و در نظر گرفتن آن در برنامه ریزی های مدیریت منابع آب حوضه آبخیز دریاچه ارومیه از موضوعات با اهمیت بوده است.

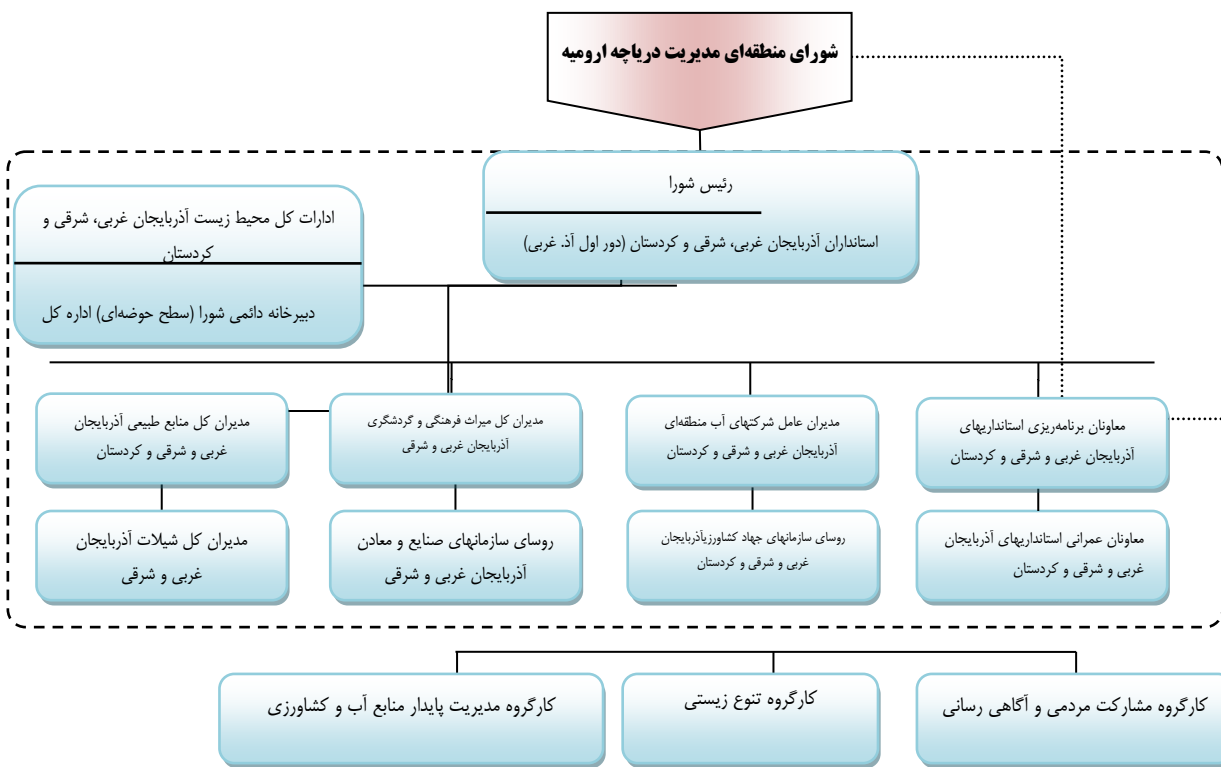
با توجه به تصویب برنامه مدیریت جامع دریاچه ارومیه در فروردین ماه سال ۱۳۸۹ در هیئت محترم دولت و نظر به شرایط بحرانی دریاچه ارومیه یک ستاد ملی تحت عنوان ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه با ریاست معاون اول محترم رئیس جمهور و دبیری معاون رئیس جمهور و ریاست سازمان حفاظت محیط زیست و عضویت معاون برنامه ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور و وزرای نیرو، جهاد کشاورزی، کشور و مسکن و شهرسازی و همچنین استانداران سه استان واقع در حوضه تشکیل گردیده

است. همچنین با توجه به لزوم اعمال مدیریت یکپارچه در سطح حوضه آبخیز دریاچه ارومیه، براساس برنامه مدیریت شورای منطقه‌ای مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه با حضور استانداران و مدیران ارشد سه استان واقع در حوضه تشکیل گردیده و این شورا وظیفه هماهنگی و راهبری برنامه مذکور در سطح حوضه را بر عهده دارد. نمودار زیر ساختار و شرح وظایف ستاد اجرایی و شورای منطقه‌ای مدیریت حوضه آبخیز دریاچه را نشان می‌دهد.

شرح وظایف ستاد اجرایی مدیریت پایدار حوضه آبریز دریچه ارومیه:

- تنظیم و تصویب چشم‌انداز، بلندمدت و راهبردهای کلان مدیریت حوضه آبریز دریچه ارومیه در راستای توسعه پایدار و حفظ توان زیست‌بوم دریچه ارومیه
- تنظیم سازوکارها و سیاستهای کلان مدیریت پایدار حوضه آبریز دریچه ارومیه در راستای مدیریت زیست‌بومی بر اساس ماده ۶۷ قانون برنامه چهارم توسعه کشور
- تنظیم و تصویب اهداف و شاخصهای توسعه پایدار حوضه با تاکید ویژه بر مدیریت پایدار منابع آب، کشاورزی و کاربری اراضی، تنوع زیستی و مسائل اقتصادی - اجتماعی و مشارکت مردمی
- بررسی اقدامات و فعالیتهای ویژه در زمان بروز پدیده‌های زیست‌محیطی خاص و بحرانی بویژه در دوره‌های وقوع خشکسالی
- نظارت بر عملکرد شورای منطقه‌ای مدیریت حوضه آبریز دریچه ارومیه و بررسی پیشنهادات واصله مرتبط و تصمیم‌گیریهای مدیریتی مربوطه
- تنظیم و تخصیص بودجه‌های خاص برای انجام فعالیتهای فرابخشی مرتبط با مدیریت پایدار حوضه آبریز دریچه ارومیه
- تعیین و تصویب ظرفیتهای توسعه بخشهای مختلف با در نظر گرفتن ظرفیتهای زیست‌محیطی و پایداری دریچه ارومیه

شرح وظایف شورای منطقه‌ای مدیریت دریچه ارومیه:

- بررسی ظرفیتهای اولویتهای توسعه حوضه و تدوین پیش‌نویس چشم‌انداز و رویکرد کلان مدیریت حوضه آبریز و ارائه پیشنهاد به ستاد اجرایی
- هدایت و راهبری طرحهای جامع توسعه حوضه در چارچوب ظرفیتهای زیست‌محیطی، در راستای سیاستها و سازوکارهای کلان مدیریتی حوضه، ابلاغی از ستاد اجرایی
- سازگار سازی، هماهنگی و رفع هرگونه تداخل یا تضاد طرحهای توسعه بخشی با یکدیگر و متناسب نمودن آنها با ظرفیتهای توسعه حوضه
- تعیین سهم هر استان در تامین منابع آب برای دریچه و همچنین بهره‌برداری از منابع موجود
- هماهنگی و ارتباط موثر با ذینفعان مختلف بویژه جوامع محلی در راستای تحقق اهداف و برنامه‌های مدیریت پایدار حوضه
- اطلاع رسانی و آگاهی رسانی کامل و بموقع به کلیه دست‌اندرکاران و مردم به منظور اطمینان از شفافیت لازم و تامین زمینه مناسب جهت جلب مشارکت مردمی در عملیاتی شدن برنامه‌ها
- ایجاد و پشتیبانی از ۳ گروه کاری تخصصی حوضه‌ای به منظور انجام فعالیتهای تخصصی و کارشناسی مرتبط با مدیریت زیست‌بومی حوضه دریچه ارومیه و فراهم آوردن حمایت‌های فنی و مدیریتی لازم
- تدوین گزارشهای عملکرد و برنامه‌های سالانه و ارسال به ستاد اجرایی جهت تصویب برای اجرا
- نظارت بر حسن انجام مصوبات و برنامه‌ها توسط بخشهای مختلف در سطح حوضه از طریق ابزارهای پایش تدوین شده و ساختارهای نظارتی

۳.۱ تشکیل ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه

ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه بلافاصله پس از تصویب برنامه مدیریت جامع حوضه آبخیز دریاچه در هیئت وزیران (در تاریخ ۱۳۸۹/۱/۲۹)، با اعضای تعیین شده بر اساس شرح وظایف این ستاد تشکیل شد و به طور رسمی فرایند مدیریت دریاچه را بر اساس برنامه مدیریت جامع آن آغاز نمود. این ستاد تاکنون ۳ جلسه در اردیبهشت، خرداد و مهرماه ۱۳۸۹، ۱ جلسه به طور مشترک با شورای منطقه‌ای مدیریت دریاچه در مرداد ۱۳۹۰، ۱ جلسه در خرداد ماه سال ۱۳۹۱ با حضور اعضای اصلی داشته است. همچنین ۷ جلسه کمیته تخصصی با حضور اعضای این کمیته و بمنظور بررسی‌های کارشناسی مرتبط با ستاد اجرایی در رابطه با مدیریت جامع حوضه آبخیز دریاچه برگزار شده است. همچنین اعضای این ستاد برای بررسی بیشتر وضعیت موجود دریاچه، در تیرماه ۱۳۸۹ ضمن بازدید از سواحل غربی و شرقی دریاچه، طی جلساتی شرایط دریاچه و راهکارهای مدیریت آن را مورد بررسی قرار دادند.

جدول خلاصه جلسات ستاد اجرایی با حضور اعضای اصلی ستاد

ردیف	عنوان جلسه	تاریخ	اهم مصوبات
۱	جلسه ستاد اجرایی	۱۳۸۹/۲/۱۸	- تشکیل کمیته تخصصی ستاد برای بررسی مسائل فنی و تخصصی دریاچه - وزارتخانه‌های نیرو، جهاد کشاورزی، سازمان حفاظت محیط زیست با هماهنگی استانداری آذربایجان غربی مکلف شدند به فوریت برنامه‌های مطالعاتی و اجرایی خود را در مورد دریاچه ارومیه تدوین و به ستاد ارائه نمایند.
۲	جلسه ستاد اجرایی	۱۳۸۹/۳/۱۷	تشکیل یک جلسه فوق‌العاده از کارگروهی با حضور نمایندگان معاونت هماهنگی و نظارت بر امور دستگاه‌های اجرایی، وزارتخانه‌های نیرو، جهاد کشاورزی و مسکن و شهرسازی، سازمان حفاظت محیط زیست، استانداریهای سه استان آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان با تاکید بر مسائلی چون اجرای برنامه مدیریت جامع و و بررسی طرحهای پیشنهادی دستگاه‌های اجرایی مختلف و سهم آب استانهای واقع در حوضه د رتأمین حقبه دریاچه و ارائه نتایج به جلسه اصلی ستاد
۳	جلسه ستاد اجرایی	۱۳۸۹/۷/۲۰	- تأیید و تصویب نیاز آبی دریاچه ارومیه و تالابهای اقماری - تصویب ۱۲ طرح اضطراری با جمع بودجه ۴۷ میلیارد ریال - تصویب عناوین ۲۴ طرح اولویت دار ۵ ساله - تصویب طرح افزایش راندمان مصرف آب کشاورزی - ممنوعیت تخصیص جدید در حوضه آبخیز دریاچه ارومیه عدم ایجاد حقبه جدید (به غیر از کردستان در سطح سهم آبی استان از منابع حوضه) - مرور سهم آب استانها و ارائه برخی موارد جهت کار تکمیلی و ارائه به جلسه آتی ستاد
۴	جلسه مشترک اعضای ستاد اجرایی با شورای منطقه‌ای مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه	۱۳۹۰/۵/۱	- مقرر گردید حق آبه ابلاغی (سهم استانهای واقع در حوضه در بهره برداری از منابع آب حوضه و تأمین حقبه زیست محیطی دریاچه) نهایی تلقی شود و ملاک برنامه‌ریزیهای بعدی و تأمین نیاز آبی دریاچه ارومیه خواهد بود. - مقرر گردید هرکدام از استانها تأمین سهم حقبه دریاچه ارومیه را طی یک برنامه زمان بندی رسماً به دبیرخانه اعلام نماید و دبیرخانه در جلسه کارگروه تخصصی آب و کشاورزی این برنامه ها را در یک دوره زمان بندی مشخص نماید و سیستم پایش آب

ردیف	عنوان جلسه	تاریخ	اهم مصوبات
			ورودی به دریاچه نیز منطبق با برنامه اجرایی شود . - برداشتهای غیر مجاز، با استفاده از حمایتهای مقامات سیاسی و قضایی منطقه در قالب یک برنامه مشخص مدیریت شود. - مقرر گردید احداث صنایع آب بر در هر سه استان ممنوع شود. - ساختار، ترکیب و شرح وظایف کارگروههای تخصصی شورای منطقهای مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه مورد بررسی و تصویب قرار گرفت. - ترتیب جلسات شورای منطقه ای با توجه به شرایط بحرانی به صورت فصلی تعیین گردید و مقرر شد که حداقل سالانه دوبار جلسات شورا بطور مشترک با حضور اعضای ستاد اجرایی برگزار شود.
۵	جلسه ستاد اجرایی	۱۳۹۱/۳/۲	- تاکید ویژه بر مبنا قرار گرفتن برنامه مدیریت جامع دریاچه ارومیه در کلیه اقدامات اجرایی مرتبط حوضه - تشکیل جلسه ستاد اجرایی هر ۳ هفته یکبار در شهر ارومیه و هر ماه یکبار در تهران - جلوگیری از توسعه کمی کشاورزی در حوضه آبخیز دریاچه ارومیه - هماهنگی بیشتر با معاونت برنامه ریزی و نظارت راهبردی به منظور تامین اعتبار مورد نیاز طرحهای اولویت دار ۲۴ گانه در راستای اجرای برنامه مدیریت و تامین حقایق دریاچه

جدول خلاصه جلسات کمیته تخصصی ستاد اجرایی

ردیف	عنوان جلسه	تاریخ	اهم مصوبات
۱	جلسه کمیته تخصصی ستاد	۱۳۸۹/۳/۱۹	- عدد ۳۰۱ میلیارد متر مکعب حداقل نیاز آبی سالانه دریاچه ارومیه بعنوان عدد مبنای تصمیم گیری های مدیریتی و برنامه ریزیهای مرتبط در حوضه مورد توافق قرار گرفت. - مقرر گردید که وزارتخانه های نیرو و جهاد کشاورزی و سازمان حفاظت محیط زیست هریک با هماهنگی دستگاههای تابعه خود در استانها، طرحهای پیشنهادی را مورد بررسی قرار داده و اقدامات لازم جهت هماهنگ سازی پروژه های مشترک در سطح حوضه را معمول و پروپوزالهای ارسالی قبلی را نیز در همین راستا با جزئیات فنی بیشتر تکمیل و تا قبل از ۸۹/۳/۲۹ به دبیرخانه ستاد اجرایی ارسال نمایند.
۲	جلسه کمیته تخصصی ستاد	۱۳۸۹/۳/۲۲	- کلیات طرح های پیشنهادی دستگاههای اجرایی (وزارتخانه های نیرو و جهاد کشاورزی و سازمان حفاظت محیط زیست) مورد بررسی و تصویب قرار گرفت و مقرر شد نهایی سازی طرح ها با جزئیات در جلسه بعدی صورت گیرد. - برنامه ریزی برای جمع آوری داده های مورد نیاز برای تکمیل مدل تخصیص منابع آب حوضه - مقرر شد محاسبه و ارائه نتایج تحلیل سهم هر استان در بهره برداری از منابع آب حوضه توسط وزارت نیرو و بعد از جلسه کارگروه آب و کشاورزی پایدار حوضه انجام شود.
۳	جلسه کمیته تخصصی ستاد	۱۳۸۹/۴/۲۸	- تراز آبی اکولوژیک ۱۲۷۴۰۱ بعنوان حداقل تراز اکولوژیک دریاچه ارومیه مورد تصویب و مبنای اصلی برنامه ریزی ها قرار گرفت.

رد یف	عنوان جلسه	تاریخ	اهم مصوبات
			- سهم استان‌های آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان در بهره برداری از منابع آب حوضه بر اساس نتایج فرایند طی شده در کارگروه آب و کشاورزی حوضه مورد تصویب اعضا قرار گرفت. - تصویب نیاز آبی تالابهای اقماری دریاچه به میزان ۷۳ میلیون مترمکعب - جزئیات طرح های اولویت دار پیشنهادی وزارتخانه‌های نیرو و جهادکشاورزی و سازمان حفاظت محیط زیست مورد تصویب قرار گرفت. - به دلیل اینکه بخشی از طرحهای پیشنهادی اولویت دار از نوع طرحهای کنترلی و نظارتی و یا زیر ساختی و پایه‌ای نبوده دارای بازدهی سریع جهت تامین آب برای دریاچه بودند، مقرر گردید که در اولویتهای فوری سال ۸۹ قرار گیرند.
۴	جلسه کمیته تخصصی ستاد	۱۳۸۹/۸/۱	- سهم آب استانها در بهره برداری از منابع آب حوضه مورد بررسی قرار گرفت و به دستور رئیس ستاد اجرایی مقرر شد که طی جلسه فوق‌العاده آتی چگونگی تامین حقوق بالادستی کردستان مورد بررسی کارشناسی قرار گیرد. - مقرر گردید چگونگی بازنگری و تعدیل بودجه طرحهای اجرایی سه استان به تفکیک دستگاه‌های اجرایی مربوطه در جلسه آتی مورد بررسی قرار گیرد و دستگاه‌های مختلف در جهت کاهش و تعدیل بودجه‌های پیشنهادی اقدام نمایند. - ساختار شورای منطقه‌ای مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه به تصویب رسید و مقرر شد که برنامه‌ریزی لازم جهت برگزاری جلساتی مربوطه توسط دبیرخانه شورا معمول گردد.
۵	جلسه کمیته تخصصی ستاد	۱۳۸۹/۸/۸	- فرایند و مدل تعیین سهم آب سه استان بر مبنای کار انجام شده توسط کارگروه آب و کشاورزی حوضه آبخیز دریاچه ارومیه و نتایج حاصل از آن مورد تأیید مجدد و تصویب قرار گرفت. - در خصوص سهم سه استان برای بهره‌برداری از منابع آب حوضه و تامین حقابه زیست‌محیطی دریاچه ارومیه مقرر گردید که موضوع در سه سناریوی زیر بررسی و نتایج جهت تصمیم‌گیری به ستاد منعکس گردد: -الف) اجرای مدل بر اساس نتایج مطالعات و جلسات کارگروه آب و کشاورزی حوضه -ب) اجرای مدل بر اساس نتایج اعلام شده از سوی موسسه تحقیقات خاک و آب وزارت جهادکشاورزی -ج) اجرای مدل بر اساس معیار محاسبه پتانسیل اراضی که توسط استان کردستان صورت گرفته - باتوجه به اینکه تشکیل شورای منطقه‌ای مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه در جلسه مورخ ۸۹/۸/۱ به تصویب رسیده جهت راه‌اندازی دبیرخانه دائمی و شروع فعالیتهای اجرایی مبلغ ۳۰۰۰ میلیون ریال در طرحهای اضطراری ملحوظ و جهت تصویب به ستاد اجرایی منعکس گردد
۶	جلسه کمیته تخصصی ستاد	۱۳۸۹/۹/۱۳	جزئیات سه سناریوی محاسبه سهم استانهای واقع در حوضه در بهره برداری از منابع آب حوضه بر اساس موارد ذکر شده در جلسه قبل ارائه و مقرر شد نتایج سه سناریوی پیشنهادی بعنوان نتیجه فرایند کارشناسی انجام شده جهت بررسی نهایی و تصویب در ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه به این ستاد ارجاع گردد

رد یف	عنوان جلسه	تاریخ	اهم مصوبات
۷	جلسه کمیته تخصصی ستاد	۱۳۹۰/۱/۲۹	بر اساس مصوبات جلسه ۸۹/۸/۱ جزئیات طرح‌های پیشنهادی وزارتخانه‌های نیرو، جهاد کشاورزی و سازمان حفاظت محیط زیست بمنظور تعدیل بودجه مورد بازنگری قرار گرفت و اولویت اجرا و تامین بودجه آن‌ها بر اساس بازنگری-ها مورد تصویب مجدد قرار گرفت.
۸	جلسه کمیته تخصصی ستاد	۱۳۹۱/۵/۱۱	- پیگیری موضوعی اجرای طرح‌های اولویت دار دریاچه در جلسات بعدی - پیگیری استاندار آذربایجان غربی و معاونین وزارت نیرو، جهاد کشاورزی و سازمان حفاظت محیط زیست در خصوص تامین منابع مالی اجرای طرح‌های اولویت دار ۲۴گانه در سال ۹۱ از دستگاه متبوع خود

۴. اهم نتایج برنامه‌ریزی‌ها و اقدامات انجام شده

ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه تاکنون ۴ جلسه برگزار نموده و علاوه بر آن کمیته تخصصی ستاد مذکور نیز با عضویت دست‌اندرکاران مرتبط در سطح ستادی و استانهای واقع در حوضه تاکنون ۷ جلسه تشکیل جلسه داده و شورای منطقه‌ای نیز یک جلسه برگزار نموده است. همچنین شورای منطقه‌ای مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه نیز با حضور اعضای ستاد اجرایی برای برنامه‌ریزی در راستای اجرای مصوبات ستاد اجرایی و همچنین تصویب ساختار این شورا و کارگروه‌های مربوطه تشکیل جلسه داده است. از مهمترین نتایج حاصل از این فرایند در راستای بهبود شرایط دریاچه ارومیه می‌توان به موارد ذیل اشاره نمود:

• محاسبه و تصویب حقایق زیست محیطی دریاچه ارومیه:

پس از انجام مطالعات فنی لازم میزان ۳۰۱ میلیارد متر مکعب حداقل نیاز آبی سالانه دریاچه ارومیه بعنوان عدد مبنای تصمیم‌گیری‌های مدیریتی و برنامه‌ریزی‌های مرتبط در حوضه و تراز آبی اکولوژیک ۱۲۷۴۰۱ بعنوان حداقل تراز اکولوژیک دریاچه ارومیه مورد تصویب و مبنای اصلی برنامه‌ریزی‌ها قرار گرفت.

• محاسبه و تصویب سهم آب استانهای واقع در حوضه در بهره‌برداری از منابع آب حوضه و تامین حقایق زیست محیطی دریاچه:

سهم آب استان‌های واقع در حوضه در بهره‌برداری از منابع آب حوضه و تامین حقایق زیست محیطی با در نظر گرفتن اکثر پارامترهای موثر بر تعیین میزان سهم بهره‌برداری از منابع آب از قبیل تولید ناخالص روستایی،

پتانسیل منابع آب، جمعیت، و پتانسیل اراضی در کارگروه آب و کشاورزی حوضه و با همکاری وزارت نیرو محاسبه و در کمیته تخصصی ستاد اجرایی مورد تصویب قرار گرفت. این سهم آبی پس از کارشناسی لازم در خرداد ماه سال ۱۳۹۰ به استانها و مراجع ذیربط طبق جدول زیر ابلاغ گردیده است. بدیهی است که استانهای واقع در حوضه بر این اساس ملزم به تأمین حقابه زیست‌محیطی دریاچه ارومیه می‌باشند و با ابلاغ اخیر این سهم آبی استانهای واقع در حوضه نسبت به تأمین نیاز آبی دریاچه اقدام می‌نمایند.

استان	بهره برداری از منابع آب (میلیون متر مکعب)	تأمین حقابه محیط زیستی دریاچه (میلیون متر مکعب)
آذربایجان غربی	۲۰۳۵.۶	۱۸۷۰.۵
آذربایجان شرقی	۱۰۷۹.۳	۲۷۰.۵
کردستان	۵۸۵.۱	۹۵۹.۱
جمع	۳۷۰۰	۳۱۰۰

- ممنوعیت هرگونه تخصیص جدید آب در استانهای آذربایجان غربی و شرقی:
با توجه به محدودیت منابع آب حوضه آبخیز دریاچه ارومیه، ستاد اجرایی تصویب نمود طرحهای توسعه جدید و آب بر استانهای واقع در حوضه متوقف و از ایجاد هرگونه حقابه جدید خودداری شود. استان کردستان با توجه به کم توسعه یافتگی در حد سهم آبی تخصیصی مصوب از اجرای این مصوبه مستثنی خواهد بود.
- بررسی و تصویب ۲۴ طرح اولویت دار در راستای اجرای برنامه مدیریت و تأمین حقابه زیست محیطی دریاچه ارومیه
این طرح‌ها از طرف وزارتخانه‌های نیرو و جهادکشاورزی و سازمان حفاظت محیط زیست در راستای اجرای برنامه مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه و تأمین حقابه دریاچه به ستاد اجرایی ارائه و در کمیته تخصصی مورد بررسی کارشناسی و سپس مورد تصویب قرار گرفت. طرحهای اولویت دار ۲۴گانه در سال ۱۳۹۰ به دستگاه‌های ذیربط ابلاغ گردیده که پس از ابلاغ و عملیاتی شدن بودجه‌های سال جاری به اجرا خواهد رسید.

این طرحها ۵ ساله بوده و پیش‌بینی صرفه‌جویی نهایی حاصل از اجرای آنها حدود ۱۵۰۰ میلیون متر مکعب آب در سال خواهد بود.

- **بررسی و تصویب بودجه طرح‌های اولویت‌دار**

پس از تصویب طرح‌های اولویت‌دار پیشنهادی، بودجه آن‌ها نیز در ستاد اجرایی مورد بررسی قرار گرفت و پس از بازنگری‌هایی نهایتاً بودجه اجرای طرح‌های فوق با اعتباری مبنی بر ۱۳۲۰۰.۷ میلیارد ریال مود تصویب قرار گرفت. میزان اعتبار مورد نیاز این طرح‌ها در سال نخست، ۲۲۵۸.۳۴ میلیارد ریال می‌باشد.

- **هماهنگی و برنامه‌ریزی در سطح ملی و استانی برای اجرای طرح‌های ۲۴ گانه اولویت‌دار توسط سازمان حفاظت محیط زیست، وزارت نیرو و وزارت جهاد کشاورزی در سال ۱۳۹۰**

علیرغم اینکه اعتبار مورد نیاز طرح‌های اولویت‌دار در بودجه سال ۱۳۹۰ دولت پیش‌بینی نگردیده بود، به دلیل شرایط بحرانی دریاچه ارومیه با هماهنگی دستگاه‌های مربوطه، برنامه‌ریزی برای آغاز اجرای این طرح‌ها در سال ۱۳۹۰ از محل اعتبارات موجود سازمان حفاظت محیط زیست، و وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی صورت گرفت و دستگاه‌ها در سطح ملی و استانی با هماهنگی اجرای برخی طرح‌های اولویت‌دار در حوضه دریاچه ارومیه را در دستور کار خود قرار دادند. به عنوان مثال جهاد کشاورزی ۱۶۲۵ میلیارد ریال به منظور اجرای روشهای آبیاری نوین در حوضه دریاچه ارومیه در سال ۱۳۹۰ اختصاص داده است و سازمان حفاظت محیط زیست نیز ۳۲ میلیارد ریال برای لایروبی و احیاء مسیر ورودی رودخانه‌های منتهی به دریاچه ارومیه و تالابهای اقماری آن، انتقال آب سواحل دریاچه ارومیه به جزایر آن، و مطالعات جامع ریسک خشکسالی حوضه آبخیز دریاچه ارومیه اختصاص داده است.

- **برنامه‌ریزی برگزاری جلسه اختصاصی شورای عالی آبی آب با حضور ریاست محترم جمهوری در خصوص مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه**

با توجه به عدم پیش‌بینی اجرای طرح‌های ۲۴ گانه اولویت‌دار در قالب بودجه‌های جاری دستگاه‌های ذیربط این طرح‌ها، و از طرفی حیاتی بودن آغاز اجرای آنها در سال ۱۳۹۰، اعضای ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه از مقام عالی رئیس جمهور خواستار برگزاری یک جلسه شورای عالی آب در حضور ایشان و با تمرکز بر نحوه اجرای طرح‌های ۲۴ گانه اولویت‌دار شدند که پس از آن وزارت نیرو به عنوان برگزار کننده این جلسه موظف به برنامه‌ریزی و هماهنگی برای برگزاری جلسه شورای عالی آب با حضور اعضای ستاد اجرایی شد و در این راستا هماهنگی‌های لازم با وزارت جهاد کشاورزی و سازمان حفاظت محیط زیست نیز در سال ۱۳۹۰ صورت پذیرفت. تشکیل جلسه شورای عالی آب بمنظور تعیین تکلیف اجرای طرح‌های ۲۴ گانه اولویت‌دار در حال پی‌گیری است.

- هماهنگی با مجلس شورای اسلامی به منظور تکمیل طرح پیشنهادی مجلس محترم برای حفظ و احیاء دریاچه ارومیه و سایر تالابهای بحرانی کشور در قالب طرح « احیاء و نجات دریاچه ارومیه و سایر دریاچه‌ها و تالاب‌ها »

به منظور ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌های مختلف در رابطه با مدیریت تالاب‌های کشور بویژه حوضه آبخیز دریاچه ارومیه، با کسب نظرات وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی و کمیسیون کشاورزی مجلس شورای اسلامی، بر مبنای طرح اولیه پیشنهادی نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی در خصوص نجات دریاچه ارومیه و باتوجه به نگرانیهای نمایندگان محترم سایر استانهای کشور در خصوص دیگر تالابهای کشور با همکاری و محوریت کمیسیونهای تخصصی مجلس محترم بویژه کمیسیونهای کشاورزی و برنامه و بودجه طرح تکمیلی جهت مدیریت احیاء و حفاظت تالابهای کشور با تاکید بر دریاچه ارومیه برای تصویب در مجلس شورای اسلامی نهایی گردیده است.

- تشدید نظارت بر بهره‌برداریهای آب در حوضه و کنترل برداشتهای غیر مجاز توسط وزارت نیرو و وزارت جهاد کشاورزی

برداشت‌های غیر مجاز از منابع آب حوضه یکی از مسائل بسیار تاثیرگذار در عدم تامین حقابه دریاچه می‌باشد. همچنین به دلیل اینکه میزان این برداشتها در سیستمهای پایش قابل محاسبه نیست، تعیین مدل تخصیص منابع آب حوضه نیز با عدم قطعیت‌های بسیاری مواجه است. در این راستا ستاد اجرایی تشدید نظارت بر بهره‌برداری‌های غیر مجاز را مورد تصویب قرار داده است.

- اجرای بارورسازی ابرها در حوضه آبخیز دریاچه ارومیه

باتوجه به شرایط دریاچه ارومیه وزارت نیرو بعنوان متولی انجام بخشی از اقدامات پیش بینی شده در برنامه مدیریت جامع دریاچه ارومیه در بهار سال ۱۳۹۰ نسبت به اجرای بارورسازی ابرها در حوضه دریاچه اقدام نمود که در فواصل مربوطه بارشهای قابل توجهی در حوضه اتفاق افتاد که در نتیجه آن بیش از یک میلیارد مترمکعب آب از طریق روانابهای سطحی وارد این دریاچه گردید. البته اجرای این فعالیت در قالب طرحهای اولویت‌دار برنامه اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه به صورت توسعه یافته همچنان در دست پیگیری و اقدام می‌باشد و علاوه بر وزارت نیرو سازمان حفاظت محیط زیست نیز اجرای بارورسازی ابرها را در سال ۱۳۹۱ در دستور کار خود قرار داده است.

- **انجام پروژه‌های توسعه کشاورزی پایدار در حوضه آبخیز دریاچه ارومیه به منظور استقرار الگوی**

- مدیریت محلی کشاورزی سازگار با محیط زیست در شرایط کم آبی**

این پروژه با هدف الگوسازی و توانمند سازی جامعه محلی برای استقرار یک شبکه مدیریت محلی با مشارکت جوامع محلی در مدیریت و حفاظت از اکوسیستم تالابی در فرایند اجرای کشاورزی زیستی با هدف توسعه روستایی سازگار با محیط زیست در حوضه دریاچه ارومیه و در راستای بهسازی شرایط تامین آب و ارتقای کیفیت آب و حفظ ارزش های اکولوژیک و تنوع زیستی تالاب‌های سیران گلی و قوری گل در حوضه دریاچه ارومیه، همچنین ارتقای منابع معیشت روستاییان و پشتیبانی از بهره برداری خردمندان از تالاب با ارایه الگوی عملیاتی برای توسعه روستاهای سازگار با محیط زیست مبتنی بر اجرای کشاورزی زیستی و با مشارکت سازمان حفاظت محیط زیست و وزارت جهاد کشاورزی طراحی و اجرا شده است.

- **تدوین برنامه مدیریت ریسک خشکسالی حوضه آبخیز دریاچه ارومیه**

مبحث خشکسالی در کشور و بویژه در حوضه آبخیز دریاچه ارومیه یکی از موضوعات بسیار حاد و مهم در این رابطه است که از عوامل تشدید کننده بحران دریاچه ارومیه می‌باشد. در این خصوص علاوه بر تدوین برنامه مدیریت جامع دریاچه ارومیه و مصوبات ستاد اجرایی در رابطه با تصویب و ابلاغ سهم استانهای واقع در حوضه در تامین حقابه زیست محیطی دریاچه در شرایط نرمال، به دلیل وقوع خشکسالی های اخیر در منطقه، سازمان در قالب طرح حفاظت از تالابهای ایران با ترسیم نقشه راه مدیریت ریسک خشکسالی حوضه آبخیز دریاچه ارومیه، یک فرایند مشترک با همکاری کلیه مراجع مرتبط آغاز نمود که در مسیر اجرای آن نهایتاً برنامه مدیریت ریسک خشکسالی دریاچه ارومیه تدوین و نحوه تامین حقابه دریاچه در شرایط خشکسالی نیز مشخص خواهد شد. مطالعات این پروژه نیز با بهره‌مندی از متخصصین داخلی و همچنین استفاده از درسهای آموخته تجارب بین‌المللی از کشورهای دارای شرایط اقلیمی مشابه بویژه منطقه مدیترانه و استرالیا و با مشارکت مدیران و کارشناسان مراجع مختلف ملی و استانهای ذیربط منجمله مجموعه‌های مرتبط با مدیریت آب، کشاورزی، ادارات کل مدیریت بحران، هواشناسی، استانداریها و سازمان حفاظت محیط‌زیست از سال ۱۳۸۹ آغاز و در حال حاضر نهایی شده است که نتایج حاصل از آن نیز در قالب برنامه مدیریت ریسک خشکسالی حوضه آبخیز دریاچه ارومیه با تصویب در ساختارهای اجرایی تعیین شده برنامه مدیریت جامع دریاچه، به این برنامه الحاق خواهد گردید.

۵. مهمترین چالشها

علیرغم اقدامات انجام شده متأسفانه برخی محدودیتهای و مشکلات در فرایند بهبود شرایط دریاچه ارومیه وجود دارد که بالطبع نیازمند برنامه‌ریزی، هماهنگی و حمایت‌های بیشتری می‌باشد.

- فقدان استراتژی مناسب توسعه منطقه‌ای و ناحیه‌ای و تمرکز بیش از حد بر استفاده از منابع پایه آب و خاک و توسعه کمی کشاورزی و عدم توجه به سایر ظرفیتهای توسعه‌ای بالقوه منطقه با در نظر گرفتن مزایای نسبی منطقه‌ای از قبیل توسعه صنایع تبدیلی کشاورزی، گردشگری طبیعی و سایر فعالیتهای صنعتی و خدماتی کم‌آب‌بر برای تامین اشتغال پایدار و کاهش فشار بر منابع طبیعی.
- یکی از مهمترین چالشهای مدیریت تالابهای کشور از جمله دریاچه ارومیه فقدان پشتوانه قانونی لازم برای برنامه‌ریزی و تخصیص حقایق زیست‌محیطی تالابهای کشور می‌باشد که پیامد آن روند تخریبی و خشک شدن تدریجی تالابهای کشور می‌باشد. در واقع یکی از الزامات مدیریت تالابهای کشور تامین قانون لازم جهت در نظر گرفتن حقایق زیست‌محیطی تالابها در برنامه‌ریزی منابع آب و مشخص شدن اولویت تامین این حقایق در مقایسه با سایر مصارف آب است.
- یکی از مشکلات موجود محدودیت منابع آب حوزه‌آبخیز دریاچه ارومیه و نیاز به باور این واقعیت در مجموعه-های برنامه‌ریزی و قانون‌گذاری کشور می‌باشد. درواقع مجموعه توسعه‌های انجام شده در حوزه دریاچه ارومیه تاکنون به گونه‌ای بوده که از سقف بهره‌برداری مجاز حوزه فراتر رفته و خارج از ظرفیت برد و توان محیط-زیستی دریاچه ارومیه می‌باشد. به همین دلیل ضمن تاکید بر لزوم حفظ تولید و توسعه استانها واقع در حوزه آبخیز این دریاچه باید تفکر توسعه یک جانبه کنار گذاشته شود و با برنامه‌ریزی صحیح و تامین پشتوانه‌های قانونی لازم با بهینه‌سازی مصارف ضمن صرفه‌جویی در مصارف آب نسبت به توسعه فعالیتهای کم‌آب‌بر و همچنین برنامه‌ریزی برای تخصیص آبهای صرفه‌جویی شده در توسعه اقدام گردد. این امر مستلزم هماهنگی و حمایت نمایندگان محترم مردم شریف حوزه در مجلس شورای اسلامی با مجموعه دولت می‌باشد تا از این طریق ظرفیت آگاهی مردم و مشارکت فعال آنها در این فرایند فراهم آید.
- پشتوانه‌های نظارتی لازم برای اعمال برنامه‌ریزیه‌ها و کنترل‌های لازم در بهره‌برداری از منابع آبی حوزه فراهم نمی‌باشد. در حال حاضر باتوجه به نقش وزارت نیرو در کنترل برداشتهای غیر مجاز از آبهای سطحی و زیرزمینی متأسفانه این امر معمولاً با مقاومت‌های بهره‌برداران غیرمجاز روبرو می‌گردد. بدیهی است که در صورت عدم امکان کنترل برداشتهای غیر مجاز اصولاً برنامه‌ریزی و مدیریت منابع آب فراهم نخواهد بود و حتی در صورت پیاده‌سازی کلیه برنامه‌های پیش‌بینی شده و تحقق تامین حقایق زیست‌محیطی دریاچه ارومیه نهایتاً آبی به دریاچه نخواهد رسید و بخش عمده‌ای از آن به مصارف غیر مجاز خواهد رسید. بنابراین لازم است که نمایندگان محترم مجلس با هماهنگی دستگاه‌های اجرایی نسبت به انعکاس مناسب موارد با مردم حوزه‌های

انتخابیه ظرفیت لازم برای پیاده‌سازی و اعمال قانون را فراهم آورند. در این راستا متأسفانه برخی قوانین نیز مانند قانون اعطای مجوز به چاه‌های غیرمجاز حفر شده قبل از سال ۱۳۸۵ نیز محدودیتهایی را در این خصوص ایجاد نموده و مفری برای متخلفین ایجاد کرده است.

- با تدوین و تصویب برنامه مدیریت جامع دریاچه ارومیه حل بحران این زیست‌بوم ارزشمند از لحاظ برنامه‌ای قابل انجام است ولی نحوه تامین منابع مالی این برنامه از جمله مباحث کلیدی است. در حال حاضر علیرغم عدم پیش‌بینی اجرای این برنامه در بودجه سال ۱۳۹۰ دستگاه‌های اجرایی در حد توان نسبت به تامین بخشی از منابع مورد نیاز اقدام نموده‌اند ولی اختصاص بودجه خاص و مستقل برای اجرای این برنامه در سال ۱۳۹۱ بسیار موثر خواهد بود. همچنین برای سالهای آتی نیز باید ردیفهای بودجه‌ای مربوط به پروژه‌های مرتبط با برنامه مذکور پیش‌بینی و تقویت شوند.

- تمرکز بیش از حد بر موضوعات انتقال آب بین‌حوضه‌ای که دارای ملاحظات خاص منطقه‌ای می‌باشد و علاوه بر صرف منابع هنگفت از لحاظ اجرایی نیز زمان‌بر می‌باشند. در صورتیکه تاکید بر برنامه‌ریزی و مدیریت صحیح منابع آبی حوضه آبخیز علاوه بر افزایش بهره‌وری منابع آب، کنترل بهره‌برداریهایی غیرمجاز و برقراری تعادل و توازن بین بخشها از جمله حقایق زیست‌محیطی دریاچه از لحاظ اجرایی با زمان کمتر و اعتبارات محدودتر قابل انجام است. با عملیاتی نمودن برنامه جامع مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه در قالب ۲۴ طرح اجرایی اولویت‌دار جمعاً بیش از ۱۵۰۰ میلیون مترمکعب آب حوضه صرفه‌جویی خواهد شد. همزمان بالغ بر ۲ میلیارد مترمکعب آب آزاد تخصیص نیافته نیز در حوضه وجود دارد که در صورت تامین منابع و زیرساختهای نظارتی لازم نقش مهمی در رفع بحران دریاچه ارومیه خواهند داشت.

- سازمان حفاظت محیط‌زیست با همکاری سایر ذینفعان بویژه وزارتخانه‌های ذیربط تلاش نموده تا با تکمیل طرح پیشنهادی نمایندگان محترم مجلس شورای اسلامی ضمن توجه ویژه به حل بحران دریاچه ارومیه پشته‌های قانونی لازم برای حفاظت و احیاء سایر تالابهای با اهمیت کشور را نیز فراهم آورد. در حال حاضر طرح مذکور مراحل بررسی خود را در کمیسیونهای کشاورزی و برنامه و بودجه طی نموده و انتظار می‌رود که با اولویت دادن به بررسی و تصویب این طرح در صحن علنی مجلس زمینه حفاظت و احیاء تالابهای کشور بویژه دریاچه ارومیه بیش از پیش فراهم بیاید.

۶. اقدامات و گام‌های آتی

در مورد دریاچه ارومیه ذکر این نکته ضروریست که حوضه آبخیز این تالاب طی دهه گذشته با خشکسالی متوالی مواجه بوده است به طوریکه میزان رواناب حوضه از حدود متوسط ۷ میلیارد مترمکعب در سال در برخی سالها به کمتر از ۳ میلیارد کاهش یافته و ورودی به دریاچه ارومیه نیز که بطور متوسط حدود ۴.۵ میلیارد مترمکعب در سال بوده در بعضی سالها به کمتر از یک میلیارد مترمکعب رسیده است و این عوامل نیز در کنار عوامل انسانی در شرایط بحرانی دریاچه ارومیه دخیل بوده‌اند. همچنین با در نظر گرفتن کاهش بیش از ۴ متر از تراز آبی دریاچه نسبت به تراز متوسط دریاچه و حدود ۳ متر نسبت به حداقل تراز اکولوژیکی آن، می‌توان نتیجه‌گیری نمود که این دریاچه جهت رسیدن به حداقل تراز آبی نیازمند حدود ۱۵ میلیارد مترمکعب آب می‌باشد که بالطبع تامین آن در کوتاه مدت امکان پذیر نیست. به همین دلیل هدفگذاری اصلی انجام شده در اولویت اول جلوگیری از کاهش بیشتر تراز آبی و تثبیت آن می‌باشد و رسیدن به حداقل تراز اکولوژیک دریاچه طی یک دوره ۵ ساله و پس از آن رسیدن به شرایط متوسط در یک دوره ۱۰ ساله اهداف برنامه‌ریزی شده میان مدت و بلند مدت می‌باشند.

در حال حاضر کلیه اقدامات برنامه‌ریزی و ظرفیت‌سازی لازم معمول گردیده، هماهنگی و همگرایی دستگاه‌های اجرایی در سطح سه استان و حوزه ستادی در سطح ملی افزایش پیدا کرده و آگاهی عمومی مردم منطقه ظرفیت خوبی برای جلب مشارکتهای مردمی را نیز ایجاد نموده است. بنابراین با توجه به مشخص بودن راهکارهای علاج‌بخشی و ظرفیتهای ایجاد شده امید زیادی به توقف این شرایط و بهبود تدریجی وضعیت و احیاء این دریاچه وجود دارد. در این راستا با توجه به اهمیت فراملی و منطقه‌ای دریاچه ارومیه مجموعه دولت حداکثر توان ممکن را برای ظرفیت‌سازی حل مشکل بکار گرفته است و تشکیل ستاد ملی دریاچه ارومیه به ریاست معاون اول محترم رئیس جمهور و با اختیارات مواد ۱۲۷ و ۱۳۸ قانون اساسی نمونه‌ای از این توجه است.

همچنین توجه مجلس شورای اسلامی با پیشنهاد طرح «احیاء و نجات دریاچه ارومیه و سایر دریاچه‌ها و تالاب‌ها» و برنامه‌ریزی برای مدیریت کلیه تالابهای با اهمیت کشور و جلوگیری از ایجاد شرایط بحرانی برای سایر تالاب‌ها گام مهمی در راستای مدیریت تالابهای کشور بویژه دریاچه ارومیه می‌باشد که فرصت مناسبی را برای تامین پشتوانه‌های قانونی لازم برای رفع بحران فراهم می‌آورد. بدیهی است که پیاده‌سازی فرابخشی و هماهنگ اقدامات اجرایی مدیریت دریاچه ارومیه و احیاء شرایط آن در حوزه‌های مختلف دستگاهی و همچنین در سطح سه استان و حجم عملیاتی مورد نیاز دشواریهایی بوجود خواهد آورد و جدید بودن این رویکرد نیز بر این دشواریها خواهد افزود. اما باتوجه به ظرفیتهای مدیریتی موجود در بخشهای مختلف و استانهای واقع در حوضه تحقق این امر دور از دسترس نمی‌باشد.

مهمترین اقدامات پیشنهادی و گامهای آتی مورد نیاز برای رفع بحران و احیاء دریاچه ارومیه بر اساس برنامه مدیریت جامع دریاچه ارومیه به شرح ذیل می‌باشند:

۶.۱. تدوین و تجدید نظر در برنامه‌ها و طرحهای توسعه منطقه‌ای و ناحیه‌ای حوضه دریاچه ارومیه در استانهای آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی و کردستان با در نظر گرفتن محدودیتهای منابع آب و مزیت‌های نسبی منطقه‌ای با هدف کاهش فشار بر روی منابع پایه آب و خاک و دریاچه ارومیه و ایجاد اشتغال مولد از طریق سایر بخشهای توسعه‌ای نظیر صنایع تبدیلی کشاورزی، گردشگری، تجارت‌های مرزی و ... از طریق ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه

۶.۲. توقف توسعه کمی کشاورزی و رویکرد به سرمایه‌گذاری و ظرفیت‌سازی در جهت ارتقاء کیفی کشاورزی از طریق بهره‌ورری منابع پایه استفاده از یافته‌های تحقیقاتی، افزایش راندمان در واحد سطح و مکانیزه‌شدن متناسب و نیز تقویت هسته‌های مشاوره و ترویج نظام مهندسی کشاورزی

۶.۳. تاکید بر برنامه‌ریزی یکپارچه مدیریت منابع آب حوضه آبخیز دریاچه ارومیه با اولویت تامین آب شرب، حقایق زیست‌محیطی دریاچه ارومیه و سایر تالابهای حوضه با مدیریت کنترل شده در سایر بخشها

۶.۴. تامین منابع مالی مورد نیاز فعالیتهای اجرایی برنامه جامع مدیریت دریاچه ارومیه تنظیم شده توسط ستاد اجرایی دریاچه ارومیه و همچنین پیش‌بینی ردیفهای مورد نیاز در بودجه‌های سالهای آتی دستگاه‌های اجرایی مختلف

۶.۵. توقف تخصیصهای جدید آب و توسعه روشهای بهینه‌سازی مصرف آب جهت تامین نیازهای توسعه‌های آتی

۶.۶. اعمال ضوابط ویژه حوضه‌ای با در نظر گرفتن شرایط خاص دریاچه ارومیه و تشدید اعمال قانون و کنترل برداشتهای غیر مجاز از آبهای سطحی و زیرزمینی

۶.۷. شناسایی پتانسیلهای اقتصادی پایدار و سازگار با محیط‌زیست در قالب پیاده‌سازی معیشت جایگزین برای جوامع محلی و بومی مرتبط با دریاچه ارومیه و سایر تالابهای حوضه

۶.۸. باتوجه به اینکه بخش عمده‌ای از تالابهای کشور نیز دارای شرایط کم و بیش مشابه دریاچه ارومیه می‌باشند و از مصادیق آن می‌توان به تالابهای گاوخونی، بختگان، پریشان، شادگان و ... اشاره نمود، ضروریست تا الگوی بدست آمده در پیاده‌سازی مدیریت زیست‌بومی برای دریاچه ارومیه با هدف پیش‌گیری و رفع بحران تالابهای کشور مورد توجه و برنامه‌ریزی قرار گیرد. در این راستا در نظر گرفتن مسائل تالابهای کشور در برنامه‌ریزیهای کلان منطقه‌ای و بویژه برنامه‌ریزیهای تخصیص و تامین منابع آب ضروری است.

پیوست ۱- طرح پیشنهادی مجلس با موضوع «حفاظت و مدیریت تالابهای کشور با تاکید بر دریاچه ارومیه»

ماده ۱- تعاریف

أ- محدوده شمول این قانون کلیه تالابها و دریاچه‌های کشور و صرفاً رودخانه‌های حفاظت شده می‌باشد که به اختصار در این قانون تالابها نامیده می‌شوند.

ب- منظور از تالابها، دریاچه‌ها و رودخانه‌های بحرانی زیست‌بوم‌هایی هستند که سطح و حجم آب آنها از حداقل تراز زیست‌بومی و حقایق زیست محیطی تعیین شده توسط سازمان حفاظت محیط‌زیست پائین‌تر باشد و یا میزان آلودگی فیزیکی، شیمیایی یا بیولوژیک آنها براساس اعلام سازمان حفاظت محیط‌زیست به حد بحران رسیده باشد که به اختصار در این قانون تالابهای بحرانی نامیده می‌شوند.

ت- منظور از تالابها دریاچه‌ها و رودخانه‌های با اهمیت مناطقی هستند که دارای یکی از عناوین حفاظتی ملی بوده و یا در یکی از سطوح حفاظتی بین‌المللی به ثبت رسیده‌اند که به اختصار در این قانون تالابهای با اهمیت نامیده می‌شوند.

ث- منظور از محدوده تالابها، دریاچه‌ها و رودخانه‌ها بستر و حریم موضوع قانون اراضی مستحدث و ساحلی مصوب ۱۳۵۴ و اصلاحیه‌های بعدی و آئین‌نامه اجرایی آن مصوب مورخ ۱۳۸۷/۱/۱۹ می‌باشد.

ماده ۲- سازمان حفاظت محیط زیست مکلف است با هماهنگی و همکاری وزارتخانه‌های نیرو و جهادکشاورزی و در راستای حفاظت و بهره‌برداری معقول و پایدار و استقرار مدیریت جامع زیست بومی در حوضه‌های تالابی کشور تا پایان سال ۱۳۹۰ "راهبردها و برنامه عمل حفاظت از تالاب های کشور" را تدوین و پس از تصویب هیئت وزیران به اجرا گذارد.

ماده ۳- سازمان حفاظت محیط‌زیست مکلف است تا پایان سال ۱۳۹۱ برنامه مدیریت جامع زیست‌بومی کلیه تالابهای با اهمیت کشور را با اولویت تالابهای بحرانی مندرج در فهرست پیوست ۱ تدوین و پس از تصویب در شورایعالی حفاظت محیط‌زیست یا کمیته فرابخشی که در سند "راهبردها و برنامه عمل حفاظت از تالاب های کشور" مشخص خواهد شد به مورد اجراء بگذارد و فهرست پیوست ۱ را به صورت سالانه به روز نماید.

ماده ۴- انجام هرگونه فعالیت اقتصادی در محدوده کلیه تالابهای کشور از قبیل صید و صیادی، شکار و چرای دام و یا فعالیتهای گردشگری و سایر کاربریها صرفاً در چارچوب برنامه جامع مدیریت زیست‌بومی تالابها و رعایت قوانین حفاظت محیط زیست می‌باشد.

ماده ۵- سازمان حفاظت محیط‌زیست مکلف است حداکثر ظرف مدت شش ماه نسبت به تعیین و اعلام میزان زیست محیطی تالابهای بحرانی از منابع آب حوضه‌های بالادست و دریاچه‌های پشت سدها اقدام نماید به نحوی که تالابهای مذکور ارزش‌ها و کارکردهای طبیعی و اقتصادی-اجتماعی خود را حفظ نمایند.

تبصره ۱. در مورد سایر تالابهای کشور سازمان حفاظت محیط زیست موظف است طی مدت یک سال پس از تصویب این قانون با همکاری وزارت نیرو نسبت به تعیین میزان نیاز زیست محیطی به تفکیک سال‌های با بارش متوسط و خشک اقدام نماید. پس از این دوره نیز سازمان حفاظت محیط‌زیست می‌بایست به صورت مستمر نسبت به تداوم این فرایند و حسب نیاز بازنگری و تکمیل این حقایقها اقدامات لازم را معمول کند.

تبصره ۲. تا زمان تعیین میزان نیاز زیست‌محیطی، مبنای تامین آب تالابها در سالهای خشکسالی حداقل ۱۰ و در سالهای با بارش متوسط حداقل ۳۰ درصد متوسط منابع آبهای سطحی حوضه بالادست تالاب می‌باشد.

تبصره ۳. وزارت نیرو مکلف است میزان نیاز زیست‌محیطی اعلام شده توسط سازمان حفاظت محیط‌زیست را بعنوان حقایق زیست‌محیطی تالابهای کشور در نظر گرفته و تامین آنرا بعد از آب شرب در اولویت برنامه-ریزی منابع آب حوضه و سدها و سازه‌های آبی در نظر گرفته و اجرا نماید. در این راستا وزارت نیرو مکلف است حداکثر ظرف مدت ۶ ماه از تصویب این قانون نسبت به تدوین برنامه جامع تامین حقایق زیست محیطی تالابهای کشور با استفاده از روشهایی از قبیل افزایش بهره‌وری مصرف آب در بخش کشاورزی، صنعت و شرب؛ کاهش تبخیر؛ انتقال آب از سایر حوضه‌های آبریز؛ استفاده از آبهای نامتعارف؛ بستن چاه‌های غیرمجاز؛ جلوگیری از بهره‌برداری بی‌رویه از آبهای سطحی و زیرزمینی؛ باروری ابرها؛ تجدید نظر در سدهای احداث شده یا در حال احداث و رهاسازی آب ذخیره‌شده پشت سدها و ... اقدام نماید و کلیه دستگاه‌های ذیربط ملزم به همکاری با وزارت نیرو می‌باشند. همچنین وزارت نیرو مکلف است روشهای فوق

را براساس هزینه استحصال هر واحد آب و در صورتیکه از نظر فنی و زیست‌محیطی توجیه داشته باشد اولویت‌بندی و اجراء نماید و در صورت نیاز نسبت به بازنگری تخصیص‌های قبلی انجام شده به بخش‌های مختلف اقدام نماید.

تبصره ۴. وزارت جهاد کشاورزی مکلف است تا پایان برنامه پنجم توسعه نسبت به اصلاح الگوی کشت و روش‌های آبیاری و سایر اقدامات مرتبط در حوضه‌های آبخیز تالاب‌های کشور به طوریکه با میزان حقابه تجدید نظر شده کشاورزی تعیین شده از سوی وزارت نیرو تطبیق داشته باشد، اقدام نماید.

ماده ۶- از تاریخ تصویب این قانون ایجاد هرگونه تخصیص جدید آب (به غیر از آب شرب) در حوضه تالاب‌های بحرانی ممنوع است. در این راستا احداث سدهای مخزنی و یا حفر هرگونه چاه جدید (به جز مواردی که صرفاً برای تامین آب شرب مورد نیاز است) در حوضه تالاب‌های بحرانی ممنوع است.

ماده ۷- هرگونه دخل و تصرف در بستر و حریم تالاب‌ها و دریاچه‌ها و صرفاً رودخانه‌های حفاظت شده کشور به منظور کاهش سطح و یا ساحل‌سازی و گوره‌بندی و نظایر آن و یا اقدامات بیولوژیک با هر هدفی و از طرف هر نهاد یا سازمانی بدون اخذ مجوز رسمی و کتبی از سازمان حفاظت محیط‌زیست کشور و رعایت قوانین و مقررات مربوطه ممنوع می‌باشد.

ماده ۸- سازمان حفاظت محیط‌زیست موظف است در اجرای ماده ۱۶ قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست ظرف مدت دو سال پس از تصویب این قانون سطح حفاظت زیست محیطی کلیه تالاب‌های تحت اختیار دولت را تعیین و برنامه اجرایی مدیریت آنها را ارائه نماید.

ماده ۹- وزارت نیرو مکلف است تا پایان سال ۱۳۹۱ سند راهبردی مدیریت منابع آب در حوضه هریک از تالاب‌های کشور را با توجه به مفاد این قانون و با همکاری سازمان حفاظت محیط زیست تهیه و به تصویب شورایعالی آب برساند.

ماده ۱۰- در راستای تامین حداقل حقایق حقایق زیست محیطی تالابهای کشور، دولت مکلف است در سالهای خشکسالی و کم آبی نسبت به خرید یا باز خرید حقایقهای صادر شده ویا جبران خسارت ناشی از عدم تخصیص حقایق بهره برداران اقدام نماید.

ماده ۱۱- دولت مکلف است سهم سازمان حفاظت محیط زیست از اعتبارات قانونی که هر ساله در جهت مقابله با بحرانیهای طبیعی و یا خشکسالی در بودجه سالیانه دیده می شود (ماده ۱۰ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت مصوب ۱۳۸۰) را متناسب با خسارات زیست محیطی وارده مشخص و پرداخت نماید تا با نظارت سازمان صرفاً در راستای تامین آب و کاهش خسارتهای زیست محیطی این مناطق هزینه گردد.

ماده ۱۲- دولت مکلف است نسبت به تخصیص ۱۰۰ درصد اعتبارات طرحهای منابع آب، کشاورزی و محیط زیست که برای تعدیل شرایط بحرانی تالابهای کشور ضروری می باشد اقدام نماید.

ماده ۱۳- سازمان حفاظت محیط زیست مکلف است تا پایان سال ۱۳۹۱ برنامه جامع پایش و کنترل آلودگیهای منابع آبی حوضه های تالابی را تدوین و پس از تصویب هیئت وزیران به مورد اجراء بگذارد. در این راستا انجام پایش جامع کمی و کیفی منابع آبی و آلودگیهای رودخانه های منتهی به تالابهای کشور به منظور پیشگیری و کنترل آلودگی و تضمین ورود آب سالم به تالابها الزامی است و سازمان حفاظت محیط زیست با همکاری وزارت نیرو برنامه پایش مربوطه را تهیه و به اجراء خواهد گذاشت.

تبصره ۱. به منظور تسهیل جریان حقایقهای تخصیصی به تالابها و حفاظت کیفی منابع آبی مرتبط با آنها وزارت نیرو با هماهنگی و نظارت سازمان حفاظت محیط زیست و با رعایت قوانین و مقررات مربوطه نسبت به لایروبی و پاکسازی مناطق آلوده مسیر رودخانه های منتهی به تالابها اقدام خواهد نمود.

ماده ۱۴- با توجه به شرایط حاد دریاچه ارومیه و اهمیت آن دولت مکلف است نسبت به اجرای برنامه مدیریت جامع دریاچه ارومیه (پیوست ۲) اقدام نماید. در این راستا اهم وظایف وزارتخانه های ذیربط به شرح ذیل تعیین می گردد.

الف. وزارت نیرو مکلف است به عنوان اقدام اضطراری در نیمه اول سال آبی ۹۱-۱۳۹۰ پس از هماهنگی لازم با سازمان حفاظت محیط زیست و وزارت جهاد کشاورزی و کنترل دقیق برداشتهای غیرمجاز نسبت به رهاسازی

۲۰۰ میلیون مترمکعب از منابع آبهای ذخیره شده پشت سدهای حوضه جهت جبران بخشی از کمبود آب دریاچه ارومیه اقدام نماید. همچنین وزارت نیرو مکلف است در قالب اقدامات کوتاه‌مدت، میان مدت و بلند مدت پیوست ۳ امکان‌سنجی و اقدامات لازم را انجام دهد. در این راستا وزارت نیرو مکلف است ضمن انجام مطالعات لازم و با رعایت ملاحظات زیست‌محیطی نسبت به انجام انتقال آب بین‌حوضه‌ای از حوضه‌های مجاور اقدام نماید به گونه‌ای که در بلند مدت حداقل یک میلیارد مترمکعب منابع آبی جدید از این طریق جهت تامین حقایق زیست‌محیطی دریاچه ارومیه تامین گردد.

ب. **وزارت جهاد کشاورزی** مکلف است در طول سال آبی ۹۱-۱۳۹۰ نسبت به اجرای روشهای آبیاری نوین در سطح حوضه آبخیز دریاچه ارومیه اقدام نماید به گونه‌ای که در سال اول برنامه حداقل ۹۰ میلیون مترمکعب و طی یک دوره ۵ ساله حداقل ۳۵۲ میلیون مترمکعب از این طریق صرفه‌جویی و با هماهنگی وزارت نیرو و سازمان حفاظت محیط‌زیست جهت تامین بخشی از حقایق زیست‌محیطی دریاچه ارومیه اختصاص یابد. این وزارتخانه به عنوان اقدامات میان مدت و بلند مدت (پیوست ۴) موظف است نسبت به بهنگام نمودن سند ملی الگوی مصرف بهینه آب کشاورزی، توانمندسازی بهره‌برداران و تشکلهای بهره‌بردار آبی و اصلاح الگوی کشت متناسب با توان منابع آبی حوضه اقدام نماید.

ج. **سازمان حفاظت محیط‌زیست** مکلف است جهت نظارت دقیق نحوه تامین حقایق زیست‌محیطی دریاچه ارومیه تا پایان سال ۱۳۹۰ نسبت به استقرار سیستم پایش منابع آب ورودی و تراز آبی دریاچه ارومیه اقدام نماید. همچنین سازمان موظف است تا پایان همان سال برنامه جامع مدیریت ریسک خشکسالی دریاچه ارومیه تدوین کند. فهرست اهم اقدامات و جزئیات برنامه‌های سازمان حفاظت محیط‌زیست به شرح پیوست ۵ می‌باشد.

ماده ۱۵. کلیه منابع آب حاصل از اجرای این قانون اعم از صرفه‌جویی، انتقال بین‌حوضه‌ای، بارورسازی ابرها، اصلاح الگوهای کشت، ارتقاء راندمان آب کشاورزی و سایر اقدامات مرتبط باید جهت تامین حقایق زیست‌محیطی دریاچه ارومیه اختصاص یابد.

ماده ۱۶- منابع مورد نیاز برای اجرای قانون در سال ۱۳۹۰ از محل اعتبارات جزء (ث) بند (۲) قانون بودجه ۱۳۹۰ و ماده ۱۰ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و ماده ۱۲ قانون مدیریت بحران، توسط معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی ریاست جمهوری تأمین خواهد شد.

تبصره ۱: اولویت اعتبار منظور شده در جزء (ث) بند (۲) قانون بودجه (۹۰) مشابه جزء (الف) موضوع تبصره (۲) بند (۲) قانون بودجه سال ۹۰ می‌باشد.

ماده ۱۸- دولت مکلف است منابع مالی مورد نیاز اجرای این قانون را در بودجه‌های سنواتی دستگاه‌های ذیربط پیش‌بینی و در قالب لوایح بودجه سالانه جهت تصویب به مجلس شورای اسلام ارائه نماید بطوریکه کلیه تالابهای بحرانی در پایان برنامه پنجم از شرایط بحران خارج شده و از وقوع بحران در سایر مناطق نیز پیشگیری نماید.

ماده ۱۹- دولت موظف است گزارش عملکرد خود را در خصوص اجرای این قانون و وضعیت تالاب‌های کشور را به صورت سه ماهه به کمیسیون کشاورزی، آب و منابع طبیعی و برنامه و بودجه و محاسبات مجلس شورای اسلامی ارائه نماید.

فهرست تالابهای اولویت دار بحرانی کشور برای تدوین برنامه مدیریت جامع زیست‌بومی

- دریاچه ارومیه
- تالابهای اقماری جنوب دریاچه ارومیه
- هامونهای سیستان
- قوری گل
- ارژن و پریشان
- بختگان
- گاوخونی
- انزلی
- آجی گل
- آلاگل
- آلماگل
- هشیلان
- میقان
- چغاخور
- گندمان
- زریوار
- شادگان
- مند
- حله
- هورالعظیم

پیوست ۲- فرایند اقدامات و پیگیریهای مرتبط با موضوع «طرح پیشنهادی حفاظت و مدیریت تالابهای کشور با تاکید بر دریاچه ارومیه»

- ۱- پس از طرح دو فوریتی مجلس (پیوست ۱) در خصوص دریاچه ارومیه که عمدتاً بر روی انتقال آب بین حوضه ای تمرکز داشت، موضوع به کمیسیونهای کشاورزی، آب و منابع طبیعی- به عنوان کمیسیون اصلی- و برنامه و بودجه و محاسبات - به عنوان کمیسیون فرعی- ارجاع گردید.
- ۲- طرح پیشنهادی نمایندگان در چند نوبت کتبا از مراجع مختلف دریافت گردید و نظرات کارشناسی در این رابطه منعکس گردید که استراتژی کلی مبنی بر در نظر گرفتن انتقال بین حوضه ای به عنوان راهکار بلند مدت بوده و عمده تمرکز بر روی برنامه مدیریت جامع دریاچه ارومیه مصوب دولت و طرحهای ۲۴ گانه پیش بینی شده در شورای منطقه ای و ستاد اجرایی ملی دریاچه ارومیه توصیه گردید (پیوست ۲).
- ۳- طرح پیشنهادی نمایندگان در کمیسیون کشاورزی (جلسه اصلی کمیسیون) مورد بررسی قرار گرفت و با توجه به اقدامات قبلی ستاد اجرایی دریاچه ارومیه پیشنهاد گردید که علاوه بر طرحهای انتقال آب کشاورزی، طرحهای پیش بینی شده برنامه مدیریت جامع دریاچه ارومیه و ۲۴ پروژه کارشناسی شده ستاد دریاچه ارومیه نیز به عنوان راهکارهای کوتاه مدت و میان مدت در نظر گرفته شود. نکته مهم این جلسه نظر نمایندگان سایر استانها در خصوص مسائل کلیه تالابهای کشور بود و نظر اکثریت بر آن بود که باید مصوبه ای برای کل تالابها با تاکید بر دریاچه ارومیه تدوین گردد، در غیر این صورت طرح پیشنهادی رای نخواهد آورد. برای کارشناسی این موارد مقرر شد گروه کارشناسی به ریاست آقای دکتر کیخوا در مرکز پژوهشهای مجلس تشکیل گردد.
- ۴- با توجه به تصمیم کمیسیون کشاورزی دو جلسه کارشناسی به ریاست آقای دکتر کیخوا در مرکز پژوهشهای مجلس برگزار گردید. در این جلسات بحثهای لازم در خصوص نحوه تعمیم طرح پیشنهادی به کلیه تالابها انجام گردید. در این راستا متن پیشنهادی ستاد با هماهنگی وزارتخانه های ذیربط و سوابق کاری تهیه شد. در دومین جلسه متن جدیدی نیز توسط آقای دکتر کیخوا ارائه گردید و در جلسه نسبت به تلفیق دو متن پیشنهادی اقدام شد و نهایتاً پس از کسب نظرات دفتر حقوقی و دفتر آب و خاک سازمان محیط زیست متن نهایی برای اعضاء ارسال گردید. بدین ترتیب متن جمع بندی شده در گروه کاری کمیسیون کشاورزی مجلس که مورد توافق آقای دکتر کیخوا و مرکز پژوهشهای مجلس نیز قرار داد به شرح پیوست ۳ نهایی گردید. در این طرح علاوه بر طرح مسائل کلان تالابهای کشور و بویژه قانونی کردن حقایق های زیست محیطی تالابها موضوع لزوم در نظر گرفتن حقایق زیست محیطی در برنامه ریزی منابع آب کشور و اولویت تامین حقایق تالابها بعد از تامین

آب شرب مورد تاکید قرار گرفته و تصریح شده که در حوضه تالابهای بحرانی هر گونه تخصیص جدید و ساخت سدها و سازه های آبی ممنوع است. همچنین طرحهای اجرایی ۲۴ گانه برنامه مدیریت جامع دریاچه ارومیه نیز به عنوان راهکارهای احیاء دریاچه ارومیه در طرح پیشنهادی لحاظ شده است.

۵- در کمیسیون بودجه نیز طرح پیشنهادی اولیه مطرح و مورد بحث و بررسی قرار گرفت. در این کمیسیون نیز کلیه نمایندگان بر لزوم در نظر گرفتن یک قانون جامع برای کلیه تالابها تاکید نمودند و عمده تمرکز این کمیسیون بر روی مسائل بودجه ای طرح پیشنهادی بود. در این کمیسیون نیز تشکیل یک جلسه کارشناسی مورد تاکید قرار گرفت که این جلسه نیز برگزار گردید و در آن مسائل بودجه ای مطرح شد. عمده مسئله مطرح شده در این کمیسیون نحوه تامین بودجه مورد نیاز این مصوبه در سال ۱۳۹۰ بود و از آنجاییکه هرگونه تغییر بودجه مصوب در قالب طرحهای مجلس به دلیل تناقض با مفاد اصل ۵۲ و ۷۵ قانون اساسی ممنوع است، نحوه تامین بودجه ها مورد بحث قرار گرفت. نهایتاً در این جلسه کلیات طرحی که در کمیسیون کشاورزی نهایی گردیده بود مورد توافق قرار گرفت و فقط مقرر شد که نماینده دیوان محاسبات نسبت به بررسی بندهای بودجه ای به گونه های که تناقضی با اصول قانون اساسی و مقررات جاری کشور نداشته باشد بررسی تکمیلی انجام دهند.

۶- لازم به تذکر است که تاریخ ها و زمانهای ذکر شده در این مصوبه با توجه به وقفه زمانی رخ داده شده در فرایند تدوین و تصویب آن نیازمند اصلاح و به روز رسانی می باشد.

سازمان حفاظت محیط زیست

دبیرخانه ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه

پیوست ۳- فهرست طرح های اجرایی ارگانهای مرتبط در راستای تأمین حقابه زیست محیطی دریاچه ارومیه و اجرای برنامه جامع مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه

جدول ۱- خلاصه دستگاهی طرح های اولویت دار

صرفه جویی آب (میلیون متر مکعب)		بودجه (میلیارد ریال)		جمع کل طرح ها (عنوان)	
صرفه جویی کل	صرفه جویی سال اول	کل	سال اول		
۱۱۵۵	۱۷۷.۵	۴۳۵۷.۱	۴۰۳.۱۴	۱۰	وزارت نیرو
۳۵۲	۹۰	۸۷۵۵	۱۸۱۳	۵	وزارت جهادکشاورزی
-	-	۸۸.۶	۴۲.۲	۹	سازمان حفاظت محیط زیست
۱۵۰۷	۲۶۷.۵	۱۳۲۰۰.۷	۲۲۵۸.۳۴	۲۴	جمع کل

جدول ۲- طرح های وزارت نیرو

ردیف	عنوان طرح	اولویت	استان	سال تحقق ^۱	بودجه (میلیارد ریال)		صرفه جویی آب (میلیون مترمکعب)		توضیحات
					سال اول	کل	سال اول	کل	
۱	لایروبی رودخانه های منتهی به دریاچه به منظور کاهش تبخیر	۱	آذربایجان غربی	۱۳۹۱	۱۵	۲۲	۵۰	۱۵۰	-
			آذربایجان شرقی	۱۳۹۲	۱۵	۲۲	۳۵	۵۰	
۲	اجرایی نمودن آیین نامه مصرف بهینه آب کشاورزی و تحویل حجمی آب	۱	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۴۵	۳۲.۵	-	-	-
			آذربایجان شرقی	۱۳۹۳	۲۵	۶۰	۲۰	۵۰	
۳	هیدروگرافی و تعیین حد بستر دریاچه ارومیه	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۱	۳	۱۰	-	-	-
۴	مطالعه و اجرای طرح باروری ابرها	۲	آذربایجان شرقی	۱۳۹۱	۱۰	۲۰	-	۳۵۰	-
۵	مطالعه اثر منابع غیر متعارف ناشی از انتقال فاضلاب	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۱	۱	۳	-	پس از اتمام مطالعات	-
			آذربایجان شرقی	۱۳۹۱	۱	۳	-	پس از اتمام مطالعات	
۶	مطالعه بهسازی و اصلاح شبکه های آبیاری و زهکشی پایین دست سدها و اثرات آن بر دریاچه	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۱	۳۱۱	۴۱۰.۴	۷۲.۵	۲۹۰	-
۷	گسترش آگاهی عمومی در مصرف منابع آب حوضه	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۳	۱۵	-	-	-
۸	مطالعه و اجرای طرح تکمیلی شبکه سنجش آبهای سطحی	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۲	۰.۴۲	۱.۴	-	-	-
			آذربایجان شرقی	۱۳۹۲	۰.۴۲	۱.۴	-	-	
			کردستان	۱۳۹۲	۰.۳	۱	-	-	
۹	شناسایی و جلوگیری از برداشتهای غیرمجاز از منابع آب سطحی و زیرزمینی	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۵	۵	۲۵	-	۲۰۰	-
			آذربایجان شرقی	۱۳۹۵	۵.۹	۲۷.۵	-	۲۵	
			کردستان	۱۳۹۱	۲	۶	-	۴۰	
۱۰	مطالعه و اجرای بهسازی کانال آبرسانی تالاب قوری گول	۲	آذربایجان شرقی	۱۳۹۱	۰.۶	۳.۳	-	-	-
	جمع				۴۰۳.۱۴	۴۳۵.۷۱	۱۷۷.۵	۱۱۵۵	-

^۱ سال شروع ۱۳۹۰ می باشد.

جدول ۳- طرح های وزارت جهادکشاورزی

ردیف	عنوان طرح	اولویت	استان	سال تحقق ^۲	بودجه (میلیارد ریال)		صرفه جویی آب (میلیون مترمکعب)		توضیحات
					سال اول	کل تا سال ۱۳۹۵	سال اول	صرفه جویی کل	
۱	اجرای روشهای آبیاری نوین (تحت فشار، لوله گذاری، پوشش انهار و ...)	۱	آذربایجان غربی	۱۳۹۵	۷۵۰	۳۷۵۰	۴۰	۱۸۷	-
			آذربایجان شرقی		۴۰۰	۱۷۲۵	۳۸	۱۰۵	
			کردستان		۶۰۰	۳۰۰۰	۱۲	۶۰	
۲	بهنگام نمودن سند ملی الگوی مصرف بهینه آب بخش کشاورزی	۱	آذربایجان غربی	۱۳۹۵	۶	۳۰	-	-	-
			آذربایجان شرقی		۸	۴۰	-	-	
			کردستان		۲	۱۰	-	-	
۳	توانمندسازی بهره برداران و تشکلهای بهره برداری آب	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۵	۱۵	۷۵	-	-	-
			آذربایجان شرقی		۲۰	۱۰۰	-	-	
			کردستان		۵	۲۵	-	-	
۴	مطالعه اصلاح الگوی کشت گیاهان	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۵	۳.۲	۲۱۳.۲*	-	۷۳۵*	* در جلسه مورخ ۹۰/۱/۲۹ کمیته تخصصی ستاد مطالعات سال اول مورد تصویب قرارگرفت و مقرر شد تصویب بودجه سالهای بعد و میزان صرفه جویی پس از مشخص شدن نتایج مطالعات سال اول انجام گردد.
			آذربایجان شرقی		۳.۳۵	۲۷۳.۳۵*	-	۹۴۵*	
			کردستان		۰.۴۵	۳۰.۴۵*	-	۱۰۵*	
۵	اجرای طرح های آبخیزداری	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۵	۲۰۰	۲۳۰۰**	-	-	** باتوجه به داشتن ردیف بودجه مشخص، مقرر شد برای حمایت از افزایش تامین اعتبار منابع مالی مربوطه از طرف ستاد پیگیری صورت پذیرد.
			آذربایجان شرقی		۱۰۰		-		
			کردستان		۵۰		-		
	جمع				۱۸۱۳	۸۷۵۵	۹۰	۳۵۲	بدون در نظر گرفتن بودجه و میزان صرفه جویی اجرای طرحهای ردیف ۴ و ۵

^۲ سال شروع ۱۳۹۰ می باشد.

ردیف	عنوان طرح	اولویت	استان	سال تحقق ^۳	بودجه (میلیارد ریال)		صرفه- جویی آب (میلیون مترمکعب)	توضیحات
					سال اول	کل		
۱	راه اندازی دو ایستگاه ثابت اندازه گیری پارامترهای اقلیمی و هیدرولوژی و راه اندازی ایستگاههای هیدرومتری در مصب رودخانه ها	۱	آذربایجان غربی	۱۳۹۴	۵.۵	۱۵.۵	-	-
۲	راه اندازی آزمایشگاه مرجع زیست محیطی حوضه آبریز دریاچه ارومیه در مرکز تحقیقات پارک ملی و فعال سازی دبیرخانه دائمی شورای منطقه ای	۱	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۸	۱۶.۵	-	-
۳	انتقال سریع آب به جزایر برای تامین آب مورد نیاز حیات وحش و مطالعه و اجرای آبرسانی دائمی به جزایر خارج از محدوده دریاچه ارومیه	۱	آذربایجان غربی	۱۳۹۱	۱۰	۱۰	-	-
۴	هیدروگرافی و تعیین حد بستر تالاب های اقماری واقع در حوضه آبخیز دریاچه ارومیه	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۰.۸	۳	-	-
			آذربایجان شرقی	۱۳۹۳	۰.۷	۰.۷	-	-
۵	مطالعات امکان سنجی و راهکارهای کاهش تبخیر از سطح دریاچه و مطالعه احیاء تالاب های اقماری واقع در حوضه	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۲.۵	۱۰	-	مطالعه احیاء
			آذربایجان شرقی	۱۳۹۳	۲.۲	۱۰	-	تالابهای اقماری
			سازمان حفاظت محیط زیست (مطالعات امکان سنجی و راهکارهای کاهش تبخیر از سطح دریاچه)	۱۳۹۱	۱	۱	-	واقع درحوضه توسط ادارات کل استانها انجام می- شود.
۶	پایش کمی و کیفی منابع آلاینده دریاچه ارومیه و تالاب های اقماری	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۱	۴	-	-
۷	افزایش آگاهی عمومی و مشارکت مردمی در حفاظت از دریاچه ارومیه و تالاب های اقماری	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۲.۵	۳.۳	-	-
			آذربایجان شرقی	۱۳۹۳	۲.۵	۳.۳	-	-
			کردستان	۱۳۹۳	۲.۵	۳.۳	-	-
۸	مطالعات جامع ریسک خشکسالی حوضه آبخیز دریاچه ارومیه	۲	آذربایجان شرقی	۱۳۹۳	۲	۲	-	-
۹	تدوین و استقرار سیستم تصمیم یار (DSS) حوضه آبخیز دریاچه ارومیه	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۱	۶	-	-
	جمع				۴۲.۲	۸۸.۶	-	-

^۳ سال شروع ۱۳۹۰ می باشد.

پیوست ۴- اقدامات انجام شده سازمان حفاظت محیط زیست در راستای اجرای طرح‌های اولویت‌دار مصوب ستاد اجرایی مدیریت حوضه آبخیز دریاچه ارومیه

ردیف	عنوان طرح	اولویت	استان	سال تحقق ^۴	بودجه (میلیارد ریال)		توضیحات
					سال اول	کل	
۱	راه اندازی دو ایستگاه ثابت اندازه‌گیری پارامترهای اقلیمی و هیدرولوژی و راه اندازی ایستگاههای هیدرومتری در مصب رودخانه‌ها	۱	آذربایجان غربی	۱۳۹۴	۵.۵	۱۵.۵	اقدام به خرید تجهیزات لازم از محل اعتبارات جزء ث بند ۲ قانون بودجه ۹۱ شده است.
۲	راه اندازی آزمایشگاه مرجع زیست محیطی حوضه آبریز دریاچه ارومیه در مرکز تحقیقات پارک ملی و فعال سازی دبیرخانه دائمی شورای منطقه ای	۱	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۸	۱۶.۵	-
۳	انتقال سریع آب به جزایر برای تامین آب مورد نیاز حیات وحش و مطالعه و اجرای آبرسانی دائمی به جزایر خارج از محدوده دریاچه ارومیه	۱	آذربایجان غربی	۱۳۹۱	۱۰	۱۰	با توجه به وجود منابع آب در سواحل دریاچه از جمله در رشکان، پروژه انتقال آب رشکان به جزیره اشک و از آنجا به سایر جزایر دریاچه به طول کلی ۴۰ کیلومتر و انتقال حجم آب ۱۰ متر مکعب در شبانه روز توسط لوله پیش بینی شده است. اعتبار پیش بینی شده: ۵۰۰۰ میلیون ریال
۴	هیدروگرافی و تعیین حد بستر تالاب های اقماری واقع در حوضه آبخیز دریاچه ارومیه	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۰.۸	۳	حد بستر دریاچه نقشه برداری شده است. هیدروگرافی از محل اعتبارات ماده ۲۱۵ اجرا خواهد شد.
			آذربایجان شرقی	۱۳۹۳	۰.۷	۰.۷	-
۵	مطالعات امکان‌سنجی و راهکارهای کاهش تبخیر از سطح دریاچه و مطالعه احیاء تالاب های اقماری واقع در حوضه	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۲.۵	۱۰	مطالعه احیاء تالابهای اقماری واقع درحوضه توسط ادارات کل استانها انجام می‌شود.
			آذربایجان شرقی	۱۳۹۳	۲.۲	۱۰	-

^۴ سال شروع ۱۳۹۰ می‌باشد.

					۴ گسازمان				[Type text]
					حفاظت محیط زیست			۱	۱
۶	پایش کمی و کیفی منابع آلاینده دریاچه ارومیه و تالاب های اقماری	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۱	۴	-	اقدام به خرید تجهیزات پایش شده است.	
۷	افزایش آگاهی عمومی و مشارکت مردمی در حفاظت از دریاچه ارومیه و تالاب های اقماری	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۲.۵	۳.۳	-	-	
			آذربایجان شرقی	۱۳۹۳	۲.۵	۳.۳	-		
			کردستان	۱۳۹۳	۲.۵	۳.۳	-		
۸	مطالعات جامع ریسک خشکسالی حوضه آبخیز دریاچه ارومیه	۲	آذربایجان شرقی	۱۳۹۳	۲	۲	-	برنامه مدیریت ریسک خشکسالی حوضه آبخیز دریاچه ارومیه با اعتباری بالغ بر ۲۰۰۰ میلیون ریال در حال نهایی سازی برای تصویب و الحاق به برنامه مدیریت جامع حوضه آبخیز دریاچه ارومیه است.	
۹	تدوین و استقرار سیستم تصمیم یار (DSS) حوضه آبخیز دریاچه ارومیه	۲	آذربایجان غربی	۱۳۹۳	۱	۶	-	-	
	جمع					۴۲.۲	۸۸.۶	-	-

- همچنین اعتباری به میزان **۲۵۰۰۰ میلیون ریال** بمنظور لایروبی مسیر رودخانه های اصلی منتهی به دریاچه مجموعاً به طول حدود ۱۳۰ کیلومتر برای امکان برقراری مجدد جریان آب به دریاچه و تالابهای اقماری آن توسط سازمان حفاظت محیط زیست پیش بینی گردیده است.

پیوست ۵- پروژه های در حال پیگیری جهت احیاء بخشهایی از دریاچه ارومیه و تنوع زیستی آن

از محل اعتبارات جزء ث بند ۲ قانون بودجه سال ۱۳۹۰

عنوان پروژه ۱: لایروبی و احیاء مسیر ورودی رودخانه های منتهی به دریاچه ارومیه و تالابهای اقماری آن

شرح عملیات: رودخانه های منتهی به دریاچه ارومیه و تالابهای اقماری آن در سالهای گذشته انباشته از رسوبات شده اند بنحوی که در صورت برقراری جریان در این رودخانه ها، امکان رسیدن آب به دریاچه ارومیه و تالابهای اقماری آن بسیار ناچیز است.

با لایروبی مسیر رودخانه های اصلی منتهی به دریاچه مجموعاً به طول حدود ۱۳۰ کیلومتر امکان برقراری مجدد جریان آب به دریاچه و تالابهای اقماری آن فراهم می گردد.

اعتبار پیش بینی شده: ۲۵۰۰۰ میلیون ریال

عنوان پروژه ۲: انتقال آب سواحل دریاچه ارومیه به جزایر آن.

شرح عملیات: به علت خشکی بسیار مداوم، حیات وحش بسیار بارزش و در معرض خطر جزایر دریاچه ارومیه دچار کمبود شدید آب گردیده اند.

با توجه به وجود منابع آب در سواحل دریاچه از جمله در رشکان، پروژه انتقال آب رشکان به جزیره اشک و از آنجا به سایر جزایر دریاچه به طول کلی ۴۰ کیلومتر و انتقال حجم آب ۱۰ متر مکعب در شبانه روز توسط لوله پیش بینی شده است.

اعتبار پیش بینی شده: ۵۰۰۰ میلیون ریال